

Učinek protidobav na slovensko gospodarstvo

Znanstvene monografije
Fakultete za management Koper

Uredniški odbor

izr. prof. dr. Roberto Biloslavo

prof. dr. Štefan Bojnec

prof. dr. Slavko Dolinšek

doc. dr. Justina Erčulj

izr. prof. dr. Tonči A. Kuzmanić

prof. dr. Zvone Vodovnik

ISSN 1855-0878

Učinek protidobav na slovensko gospodarstvo

Štefan Bojnec

*Učinek protidobav
na slovensko gospodarstvo*

prof. dr. Štefan Bojnec

Strokovna recenzenta · doc. dr. Bojan Nastav

doc. dr. Darja Boršič

Izdala in založila · Univerza na Primorskem,

Fakulteta za management Koper,

Cankarjeva 5, 6104 Koper

Oblikovanje · Alen Ježovnik

September 2010

© 2010 Fakulteta za management Koper

Monografija je izšla s finančno podporo

Javne agencije za knjigo Republike Slovenije

CIP – Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

339.185:338(497.4)(0.034.2)

BOJNEC, Štefan

Učinek protidobav na slovensko gospodarstvo

[Elektronski vir] / Štefan Bojnec. – El. knjiga. –

Koper : Fakulteta za management, 2010

Način dostopa (URL): [http://www.fm-kp.si/](http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-072-7.pdf)

[zalozba/ISBN/978-961-266-072-7.pdf](http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-072-7.pdf)

ISBN 978-961-266-072-7

COBISS.SI-ID 252376832

Kazalo

Seznam slik	· 6
Seznam preglednic	· 7
Predgovor	· 9
1 Uvod	· 11
2 Pregled literature, temeljna teza in hipoteze	· 15
3 Metodologija in podatki	· 21
4 Empirični rezultati	· 25
4.1 Neposredni bruto investicijski in izvozni koeficienti	· 25
4.2 Bruto investicijski in izvozni multiplikatorji	· 26
4.3 Neposredni, posredni in skupni učinek protidobav na slovensko gospodarstvo	· 30
4.4 Neposredni, posredni in skupni učinek protidobav po tehnološki zahtevnosti proizvodov	· 42
4.5 Neposredni, posredni in skupni učinek protidobav po statističnih regijah	· 45
4.6 Sektorska porazdelitev učinkov protidobav in produktivnost dela po sektorjih	· 50
5 Sklep	· 57
Literatura	· 61

Seznam slik

- 4.1 Neposredni, posredni in skupni učinki izvoza in naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo · 33
- 4.2 Neposredni in skupni učinki izvoza v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo · 39
- 4.3 Neposredni in skupni učinki naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo · 42
- 4.4 Neposredni in skupni učinki izvoza v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo po tehnološki intenzivnosti · 44
- 4.5 Neposredni in skupni učinki naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo po tehnološki intenzivnosti · 44
- 4.6 Neposredni in skupni učinki izvoza in naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo po tehnološki intenzivnosti · 45
- 4.7 Neposredni in skupni učinki izvoza v okviru sistema protidobav po statističnih regijah · 48
- 4.8 Neposredni in skupni učinki naložb v okviru sistema protidobav po statističnih regijah · 49

Seznam preglednic

- 3.1 Indeksi cen industrijskih proizvodov pri proizvajalcih · 24
- 4.1 Tehnični, bruto investicijski in izvozni koeficienti ter bruto investicijski in izvozni multiplikatorji za 60-sektorsko input-output preglednico za leto 2005 · 27
- 4.2 Neposredni, posredni in skupni učinki izvoza in naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo · 31
- 4.3 Neposredni, posredni in skupni učinki izvoza in naložb vojaških proizvodov in storitev v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo · 32
- 4.4 Neposredni in skupni učinki izvoza v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo na ravni 60-sektorske input-output klasifikacije · 34
- 4.5 Neposredni in skupni učinki izvoza v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo na ravni 60-sektorske input-output klasifikacije · 36
- 4.6 Neposredni in skupni učinki naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo na ravni 60-sektorske input-output klasifikacije (v evrih) · 40
- 4.7 Neposredni in skupni učinki naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo na ravni 60-sektorske input-output klasifikacije · 41
- 4.8 Neposredni in skupni učinki izvoza v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo po tehnološki intenzivnosti · 46
- 4.9 Neposredni in skupni učinki naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo po tehnološki intenzivnosti · 46
- 4.10 Neposredni in skupni učinki izvoza v okviru sistema protidobav po statističnih regijah · 46
- 4.11 Neposredni in skupni učinki naložb v okviru sistema protidobav po statističnih regijah · 47
- 4.12 Neposredni in skupni učinki izvoza v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo in dodana vrednost na zaposlenega po dejavnostih · 51
- 4.13 Neposredni in skupni učinki naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo in dodana vrednost na zaposlenega po dejavnostih · 52

- 4.14 Neposredni in skupni učinki izvoza in naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo in dodana vrednost na zaposlenega po dejavnostih · 52

Predgovor

Raziskava predstavi sistem protidobav s kratkim pregledom domače in tuje znanstvene literature ter iz tega izvede in razvije temeljno tezo in hipoteze, ki so empirično testirane. Metodologija temelji na med-sektorskem input-output modeliranju s kombinacijo sekundarnih statističnih podatkov iz 60-sektorske simetrične input-output tabele in primarnih podatkov o investicijskih vlaganjih v slovensko gospodarstvo in o izvozu slovenskega gospodarstva v okviru sistema protidobav. Poleg metodološko-analitičnega pomena, ki kombinira sekundarno input-output tabelo in dodaten sektor protidobav iz primarnih podatkov, so pomembni rezultati raziskave in njihove implikacije. V empiričnem delu so ocenjeni neposredni, posredni in skupni učinki protidobav na slovensko gospodarstvo v obdobju 2004–2008. Posredni učinek protidobav je od tri- do štirikrat večji od neposrednega učinka. Rezultati so prikazani na ravni 60 input-output sektorjev in dodatnega sektorja protidobav, po statistični klasifikaciji dejavnosti in po OECD-jevi klasifikaciji dejavnosti po tehnološki intenzivnosti proizvodov. Posebej so izvedene primerjave po statističnih regijah v Sloveniji in glede na dodano vrednost na zaposlenega. Raziskava je tudi potrdila, da bi se sistem protidobav lahko več uporabljal za zasledovanje razvojnih ciljev, opredeljenih v Strategiji razvoja Republike Slovenije, pri izdelavi in razvoju nacionalne visokotehnološke industrijske baze, za bolj usklajen regionalni razvoj in pri prilagajanju na zahtevne kakovostne standarde v proizvodno-storitvenih dejavnostih civilnega izvora.

Čeprav je medsektorsko input-output modeliranje že bilo uporabljeno v slovenski znanstveni literaturi, pa takšen pristop še ni bil uporabljen na primeru obrambne industrijske in tehnološke baze ter sistema protidobav. Znanstveni aparat temelji na medsektorskem input-output modeliranju s poudarkom na investicijskem in izvoznem multiplikatorju. Kombinirana je uporaba statistične medsektorske input-output tabele in individualnih mikro podatkov o neposrednih učinkih protidobav v okviru investicijsko-tehnoloških dejavnosti na slovensko gospodarstvo in o izvoznih učinkih protidobavnih dejavnosti na

slovensko gospodarstvo. Iz dobljenih rezultatov so izvedene implikacije raziskave. Ker gre za ekonomsko modeliranje interdisciplinarnega značaja, bi med potencialnimi bralci lahko bili znanstveniki, raziskovalci, strokovnjaki ter druga znanstvena in strokovna javnost, ki se ukvarja z modeliranjem učinkov ekonomskih politik in posebej z input-output modeliranjem investicijskega in izvoznega multiplikatorja na primeru upravljanja sistema protidobav kot specifičnega načina organiziranja uvoznih, investicijskih in izvoznih tokov.

1 Uvod

Sistem protidobav je eden od temeljnih značilnosti, ki se uporablja v praksi mednarodne trgovine na področju obrambnega sektorja in z njim neposredno in posredno povezanih dejavnosti. To je tudi ena skupnih in bistvenih značilnosti, na katerih temelji razvoj skupne evropske obrambne tehnološke in industrijske baze v okviru Evropske unije (EU) in njene Evropske obrambne agencije (angl. European Defence Agency – EDA). Zaradi zahtevnosti in velikosti ter interdisciplinarnosti sodelujočih v takšnih projektih v sistem protidobav vstopajo neposredno podjetja iz več držav in posredno njihovi domači in tuji kooperanti, dobavitelji in poddobavitelji v celotni ponudbeni in potrošni verigi obrambno-nabavnega, dobavnega in protidobavnega sodelovanja.

Načini in oblike meddržavnega gospodarskega sodelovanja in trgovinskih tokov so lahko različni, kar je razvidno iz plačilne bilance posameznih držav. Najpogostejša oblika mednarodne menjave je trgovina v blagu in storitvah. Vse večjo vlogo imajo neposredne tuje naložbe in zunanje izvajanje. Omenjeni načini in oblike meddržavnega gospodarskega sodelovanja veljajo tudi za področje obrambnega sektorja, s tem da so neposredni trgovinski tokovi po navadi povezani s sistemom protidobav. Izraz *protidobava* pomeni vsak izvoz blaga ali storitev slovenskega porekla,¹ ki je rezultat nakupa blaga, tehnologije in storitev tujega porekla iz naslova javnih razpisov zaupne narave, ki jih izvajajo državni organi.

1. Gre za splošno definicijo. Dejansko pa se v skladu s smernicami za protidobave v Republiki Sloveniji kot predmet protidobav poleg klasičnega izvoza blaga in storitev lahko štejejo tudi: tuje neposredne kapitalske naložbe v Sloveniji; prenos tuje tehnologije in tehničnih znanj v slovenske organizacije; izobraževanja in šolnine, ki jih slovenskim pravnim in fizičnim osebam omogočajo tuje organizacije brezplačno oziroma brez zahtevkov po povrnitvi dela stroškov; donacije tujih organizacij ali držav slovenskim organizacijam in institucijam; turistični programi, ki jih v Sloveniji organizirajo tuje agencije s tujimi udeleženci; promocije slovenskih izvoznikov na tujih trgih, ki jih brezplačno zagotavljajo in omogočajo tuje organizacije; finančne dotacije in druge storitve, ki jih od tujih organizacij ali vladnih organov brezplačno prejemajo slovenske organizacije.

Sistem protidobav je bil in je še vedno deležen številnih kritik, tudi v Sloveniji (na primer Mencinger 2008). Ker gre pri sistemu protidobav podobno kot pri skupni kmetijski politiki v EU, pri strukturnih in kohezijskih politikah EU ter še pri katerih drugih skupnih evropskih politikah za institucionalno vzpostavljen sistem, ki se je oblikoval na mednarodni ravni in z mednarodno podporo ter z določenimi nameni, so reforme takšnih sistemov po navadi počasne in dolgotrajne. Sistem protidobav je evolucijsko igral in še igra pomembno vlogo v mednarodni menjavi ter mednarodnem gospodarskem povezovanju in sodelovanju na področju obrambnega sektorja. Sistem protidobav se je v Sloveniji začel izvajati leta 1998 in se je intenziviral s polnopravnim članstvom Slovenije v Severnoatlantski zvezi (Nato) in v EU. Ker Slovenija ni bila tista, ki je sistem protidobav vzpostavila, je tudi malo verjetno, da bo Slovenija tista, ki bo sistem protidobav odpravila. Večina slovenskih podjetij na področju obrambnega sektorja meni, da ključno vlogo na tem področju igrajo velika podjetja in zlasti velike države v EU in tudi v svetovnem merilu (Bojnec 2009). Kljub geografski majhnosti lahko ima Slovenija večjo ekonomsko vlogo na področju sistema protidobav. Te obstajajo in države imajo različna mnenja o kodeksu ravnanja za protidobave, o katerem so se dogovorile države članice EU, ki sodelujejo v EDA (<http://www.eda.europa.eu/>). Sistem protidobav v svetovni trgovinski in gospodarski praksi se bo najbrž izvajal še v naslednjem proračunskem obdobju EU ali vsaj še naslednjih 15–20 let (EDA 2009).

Možnosti, ki jih ponuja sistem protidobav, Slovenija do zdaj ni poskušala v celoti koristiti in še manj dejansko izkoristiti. Razlogov za to bi lahko bilo več. Prvič, po razpadu tradicionalnih jugoslovanskih trgov je slovensko obrambno gospodarstvo zašlo v težave zaradi izgube trgov in zaradi konkurenčnega prestrukturiranja na druge, zahtevnejše, manj znane in bolj konkurenčne trge. Velik del slovenske tradicionalne vojaške industrije je tako izginjal iz gospodarske strukture in s tem iz mednarodne trgovinske menjave. Tipičen primer je bil mariborski TAM. Drugič, preskok v gospodarskem razvoju na višje kakovostne ravni, zlasti na visokotehnološko intenzivne industrije, je povezan s povečanimi vlaganji v izobraževanje in zlasti v raziskave in razvoj ter inovacije. V Sloveniji se je na tem področju pojavilo nekaj manjših podjetij. Opozarjajo pa na preslabo informiranost in organiziranost na tem področju, saj so se mala in srednje velika podjetja z manj izkušnjami težje vključevala v takšne bolj zahtevne mednarodne natečaje in sodelovanje (Bojnec 2009). Tretjič, slovensko javno mnenje zaradi pomanjkanja informacij

ali pomanjkljivih informacij ni bilo seznanjeno in je še zmeraj pogosto preslabo seznanjeno z možnostmi, ki jih protidobavni sistemi ponujajo za slovenska podjetja, gospodarstvo, za ohranjenje delovnih mest in za odpiranje novih delovnih mest. To tudi pomeni, da so potrebni nevtralna ocena sistema protidobav, promocija možnosti in ozaveščanje javnosti o morebitnih slabostih, ki lahko izhajajo iz sistema protidobav.

Namen študije je osvetliti in prikazati sistem protidobav in njegove učinke na slovensko gospodarstvo, da dobimo odgovor, kaj dosegamo s protidobavami in ali s tem zasledujemo razvojne cilje iz Strategije razvoja Slovenije (Šušteršič, Rojec in Korenika 2005). Na podlagi analize stanja prikažemo implikacije za ekonomsko politiko in podjetja o tem, kaj bi bilo treba spremeniti v prihodnje, da bi povečali mogoče pozitivne učinke protidobav na podjetja, ki neposredno sodelujejo v obrambni tehnološki in industrijski bazi, ter na vsa druga podjetja in sektorje v gospodarstvu, ki pri tem posredno sodelujejo kot dobavitelji ali podizvajalci v različnih fazah medpodjetniških in medsektorskih povezav. Pri tem izhajamo iz obstoječega institucionalnega okolja in obstoječe gospodarske prakse v EU. Ekonomske učinke sistema protidobav poskušamo empirično oceniti s standardnimi analitičnimi metodami input-output analize (Cella 1984; Babić 1990). Pri tem želimo predstaviti ugotovitve in sklepe z upoštevanjem načela racionalnosti in gospodarnosti. Izhajamo iz predpostavke, da se, dokler sta institucionalno okolje in gospodarska praksa protidobav splošno uveljavljena, poskušamo organizirati in ravnati čim bolj racionalno in gospodarno, da se poskušamo organizirati tako, da sistem protidobav čim bolj izkoristimo, da dosežemo maksimalne gospodarske učinke in koristi za slovensko gospodarstvo.

2 Pregled literature, temeljna teza in hipoteze

Demilitarizacija družbe in odprava obveznega služenja vojaškega roka ter poklicna profesionalna vojska so spremenili vlogo obrambnega sektorja v gospodarstvu. Ekonomska vloga obrambnega sektorja v gospodarstvu se je zmanjšala tudi zaradi hitre gospodarske rasti drugih gospodarskih sektorjev (Bojnec 2009). Medtem ko se stroški obrambnega sektorja niso pomembno znižali ali so se ponekod celo povišali, se je delež obrambnega sektorja v nacionalnih proračunih zmanjšal, kar ima pomembne implikacije za obrambno in vojaško politiko (Kirkpatrick 2007). Kazalci kakovosti in mednarodne konkurenčnosti na področju obrambnega sektorja veljajo podobno kot za druge gospodarske dejavnosti (Pickard 2007), s tem da se pri tem uporabljajo specifični standardi in pravila mednarodnega trgovanja in poslovanja (Bojnec 2009).

Spremembe v obrambnem sektorju in v obrambno-vojaški politiki so globalne. Severnoatlantsko zavezništvo (Nato) se je razširilo zlasti v Evropi proti vzhodu in se je prilagodilo v notranjih organizacijskih strukturah. Spremembe pa so se zgodile tudi znotraj posameznih držav članic in v mednarodnih obrambno-vojaških dejavnostih kot odgovor na izzive v sodobnem globalnem gospodarstvu in na spreminjajoče se geopolitične dejavnike in obrambno-vojaške razmere (Sandler 2007). V EU se poskuša uveljaviti skupna evropska obrambna politika, ki presega meje nacionalnih držav (Mérand 2008). Pri izvajanju evropske varnostne in obrambne politike so, podobno kot pri drugih skupnih nadnacionalnih politikah, interesi in pričakovanja posameznih držav in posameznih skupin držav različni (Merlingen in Ostrauskaite 2008). Tudi drugod po svetu in v svetovnem gospodarstvu so se spremenili vloga obrambnega sektorja in obrambne politike ter pogledi nanju (Sandler in Hartley 2007). V razprave o obrambno-vojaških zadevah se vse bolj vključuje tudi civilna družba. Organizacije civilne družbe in druga podobna združenja in organizacije pri protivojaških dejavnostih in ozaveščanju javnosti pogosto uporabljajo sodobne informacijsko-komunikacijske tehnologije, na primer internet (Lonkila 2008).

V slovenski javnosti se je v času tehnološkega posodabljanja in mo-

dernizacije številčno manjše profesionalne vojske, za kar se je Slovenija zavezala s članstvom v Natu, oblikovalo deljeno in pogosto celo negativno javno mnenje, da so protidobave, ki so sestavni del prakse držav članic Nata in EDA ter skupne evropske obrambne politike, nekaj negativnega, čeprav jih še vedno uporabljajo vse njihove države članice. Poudariti je treba, da so bile tudi druge skupne evropske politike, na primer skupna kmetijska politika in evropski strukturno-kohezijski skladi, v svoji zgodovini in evoluciji deležni kritik glede ekonomske racionalnosti in pogosto vprašljive alokacijsko-distribucijske (ne)učinkovitosti. To je vodilo v reforme skupnih evropskih politik kot odziv na strukturne spremembe v gospodarstvih in na mednarodne ekonomsko-politične izzive. Podoben razvoj in evolucijo je mogoče pričakovati za skupno evropsko obrambno politiko in sistem protidobav.

Na deljeno, pogosto pristransko in nepopolno negativno podobo vloge protidobav je najbrž vplivalo več dejavnikov, ki so pomembni za javno mnenje. Pri tem se pogosto zanemarijo izobraževalne, oza-veščevalne in promocijske dejavnosti, ki bi ovrednotile mogoče koristi iz gospodarnih in uspešnih protidobav. Zlasti se zanemarijo mogoči pozitivni učinki transparentnega in dolgoročnega povezovanja slovenskega gospodarstva in slovenskih podjetij s tujimi partnerji ter s tem mogoče koristi, ki bi jih slovensko gospodarstvo lahko imelo za tehnološki razvoj, internacionalizacijo slovenskih podjetij v evropska in svetovna gospodarska dogajanja. Pozitivni učinki protidobav bi se lahko kazali na zaposlenosti, znanstveno-tehnološkem sodelovanju na obrambno-tehnološkem in povezanih gospodarskih področjih v evropskem prostoru in na dolgoročnem gospodarskem razvoju.

Če zanemarimo povsem oportunistično protivojaško domnevo in vprašanje, ali in zakaj sploh rabimo obrambni sektor in nakup vojaške opreme, h kateremu Slovenijo zavezuje članstvo v Natu in v skupni evropski vojaški industrijski in tehnološki bazi, postavljamo temeljno tezo, da znotraj obstoječega evropskega institucionalnega okolja in veljavne poslovne prakse in mednarodnega povezovanja podjetij lahko imajo protidobave pozitivne učinke na slovensko gospodarstvo. Sorazmerno majhna gospodarstva, kot je slovensko, lahko s protidobavami uresničujejo cilje na področjih vojaško-industrijske baze, tehnološko-investicijskih dejavnosti in izvozno-plačilno bilančnih izravnjav, ki imajo še druge neposredne in posredne učinke na celotno gospodarstvo.

Temeljno tezo bomo testirali s štirimi hipotezami na primeru slovenskega gospodarstva, ki je sorazmerno majhno in odprto gospodarstvo,

ki s protidobavami zasleduje naslednje sektorske in makroekonomske cilje:

H1 *Protidobave lahko pomembno prispevajo k izdelavi in razvoju nacionalne industrijske baze, tako civilne kot vojaške.*

Po razpadu tradicionalnih trgov v nekdanjih jugoslovanskih republikah je slovenska nacionalna industrijska (tudi vojaška) baza zašla v ekonomske težave z nekonkurenčnostjo prodaje na drugih, bolj zahtevnih trgih. Zaradi težav pri učinkovitem prestrukturiranju na bolj zahtevne in konkurenčne trge se je njihova vloga v slovenskem gospodarstvu zmanjšala. Hkrati s propadom večjega dela nacionalne industrijske (tudi vojaške) baze so se začela pojavljati nova, večinoma mala in srednje velika podjetja, ki pa sama pogosto ne zmorejo izpeljati večjih mednarodnih projektov. Zato obstajajo možnosti njihove specializacije in koriščenja ekonomije obsega na domačem trgu in tudi na mednarodnih trgih prek sistema protidobav, v katerih nastopajo kot partnerji v konzorcijih z večjimi evropskimi in drugimi podjetji za evropske in druge trge. Poleg tega v okviru takšnih povezav obstajajo možnosti tehnoloških posodabljanj in investicijskih vlaganj tujih partnerskih podjetij v slovenska podjetja v okviru protidobavnih poslov. Zato pričakujemo, da ima sistem protidobav poleg neposrednega vpliva na slovensko gospodarstvo tudi pomembne posredne vplive. Za ta namen bomo ocenili neposredne in skupne učinke investicijski vlaganj v slovensko gospodarstvo v okviru sistema protidobav.

H2 *Protidobave lahko pomembno prispevajo k vzpostavitvi in ohranitvi visokotehnološke baze domačih dobaviteljev in podizvajalcev za civilno in vojaško industrijo v tujini.*

Neposredni izvozni koeficienti in izvozni multiplikatorji so eden od načinov, da se analizirajo neposredni in skupni učinki izvoza na domače gospodarstvo. Učinki protidobav na izvozne trge so neposredni – ki jih slovenska podjetja dosežejo neposredno z izvozom domačih dobaviteljev – in posredni – ki so povezani z vsemi podizvajalci, katerih dobave in poddobave so potrebne za neposreden izvoz. Ker so oziroma bi lahko bili visokotehnološko intenzivni proizvodi in storitve pomemben delež protidobavnih poslov, bi protidobave lahko pomembno prispevale k vzpostavitvi novih izvozno naravnanih in ohranitvi obstoječih visokotehnološko intenzivnih baz domačih dobaviteljev in podizvajalcev, kar je povezano s protidobavami za civilno in vojaško industrijo v tujini. Zato pričakujemo, da je pomemben delež protidobavnih poslov povezan

z visokotehnološkimi industrijami, ki imajo tudi relativno visoke multiplikativne učinke prav tako na visokotehnološke baze domačih podizvajalcev za civilno in vojaško industrijo v tujini. Pri tem bomo uporabili OECD-jevo klasifikacijo dejavnosti po tehnološki intenzivnosti: nizkotehnološke, srednje nizkotehnološke, srednje visokotehnološke in visokotehnološke industrije.

H3 *Protidobave lahko pomembno prispevajo k plačilni bilančni izravnavi denarnih tokov zaradi uvoza vojaških proizvodov in opreme s pretežno visokotehnološkim izvozom civilnega blaga in storitev.*

Slovenska trgovinska bilanca za blagovno menjavo vojaške opreme in orožja je negativna (Bojnc 2009; 2010). Trgovinski deficit se je povečal zaradi povečanega uvoza, medtem ko je izvoz stagniral oziroma se je le rahlo povečal. Možnosti za pokritje trgovinskega primanjkljaja so protidobave v visokotehnološkem izvozu civilnega blaga in storitev. Do zdaj so bile takšne možnosti, bodisi zaradi pomanjkanja informacij bodisi zaradi nepoznavanja sistema protidobav, premalo ali ne v celoti uporabljene. Slovenska podjetja, ki sodelujejo v obrambni tehnološki in industrijski bazi, se večinoma ukvarjajo s proizvodi in storitvami dvojne vojaško-civilne rabe, pri čemer prevladujejo civilni posli, kar daje možnosti za povečanje visokotehnološkega izvoza civilnega blaga in storitev, ki so neposredno proizvedeni znotraj posameznega podjetja ali pa s sodelovanjem in posredno dobavo domačih podizvajalcev ali poddobaviteljev. Podjetja, ki sodelujejo v obrambni tehnološki in industrijski bazi, so zato tudi izrazila potrebo po izboljšanju informacijsko-svetovalnih storitev ali vzpostavitvi domače institucije, ki bi bila v pomoč pri dobivanju informacij in izvajanju dejavnosti, ki so povezane s skupno evropsko obrambno tehnološko in industrijsko bazo in povezanimi protidobavami z izvozom različnih proizvodov, opreme in storitev. Pričakujemo, da bodo neposredni in posredni izvozni učinki pomembno povezani z visokotehnološkim izvozom civilnega blaga in storitev.

H4 *Protidobave lahko pomembno prispevajo k dvigu izrabe nacionalnih proizvodnih zmogljivosti in k prilagajanju na visoke kakovostne standarde v proizvodno-storitvenih dejavnostih civilnega izvora. Hkrati lahko vplivajo na bolj enakomeren regionalni razvoj.*

Protidobave so lahko pomemben dejavnik, ki prek naložbenih dejavnosti ter tehnoloških kooperacij in sodelovanja lahko prispeva k dvigu izrabe nacionalnih proizvodnih zmogljivosti. Internacionalizacija dejavnosti hkrati vodi do nujnega prilagajanja na visoke kakovostne stan-

darde v proizvodno-storitvenih dejavnosti civilnega izvora, ki sodelujejo kot dobavitelji in podizvajalci. Ocenjena bosta dva vpliva. Prvič, neposredni izvozni koeficienti in skupini učinek izvoznih multiplikatorjev, ki se poleg neposrednih učinkov posredno kažejo na ostalem gospodarstvu. Drugič, neposredni bruto investicijski koeficient in skupni učinek bruto investicijskih multiplikatorjev, ki vključujejo učinek neposrednih tujih naložb in vpliv prenosa tehnologije in tehničnih znanj iz tujine v slovenska podjetja in organizacije. Ocenili bomo, kakšen je neposreden in posreden vpliv ter s tem skupen učinek protidobav na slovensko gospodarstvo, pri čemer po pričakovanjih glede na naravo slovenskega gospodarstva prevladujejo proizvodno-storitvene dejavnosti civilnega izvora (Bojnec 2009). To pomeni, da gre za učinke, ki se iz izvoza in naložb prenašajo v ustvarjanje proizvodnje in dodane vrednosti ter zaposlenost v celotnem slovenskem gospodarstvu. Ker so dejavnosti locirane v različnih statističnih regijah, bi lahko imele protidobave vpliv na enakomernejši regionalni razvoj v Sloveniji, neposredne in posredne vplive na manj razvita območja v Sloveniji.

3 Metodologija in podatki

Kot metodo analize uporabimo medsektorsko input-output analizo, ki nam omogoča medsektorski prikaz neposrednih učinkov povezanosti in oceno medsektorskih multiplikativnih učinkov določene spremembe s poudarkom na spremembah pri bruto naložbah in izvozu slovenskega obrambnega sektorja na celotno slovensko gospodarstvo. Medsektorska input-output analiza omogoča proučevanje neposrednih in posrednih učinkov reprodukcijskih in dohodkovnih povezanosti posameznega sektorja in skupine sektorjev (Lancaster 1970; Sekulić 1980; Kovačič in Jagrič 2006).

Neposredno povezanost proizvodnje posameznega sektorja z neposrednimi dobavami intermediarnih inputov iz posameznega sektorja prikažemo s pomočjo tehničnega koeficienta, a_{ij} :

$$a_{ij} = \frac{X_{ij}}{X_j}, \quad (3.1)$$

pri čemer je X_{ij} neposredna dobava (poraba) intermediarnega inputa iz sektorja i v proizvodnji sektorja j in X_j je vrednost proizvodnje sektorja j . Tehnični koeficient a_{ij} kaže vrednost neposredne dobave (porabe) intermediarnega inputa sektorja i za enoto vrednosti proizvodnje sektorja j .

Kazalec skupne (neposredne in posredne) reprodukcijske povezanosti je matrični multiplikator posameznega sektorja, ki ga dobimo z rešitvijo strukturne oblike medsektorskega input-output modela (Sekulić 1980, 8–17):

$$\begin{aligned} X &= AX + Y, \\ X - AX &= Y, \\ IX - AX &= Y, \text{ kjer je } IX = X, \\ (I - A)X &= Y, \\ X &= (I - A)^{-1}Y, \end{aligned} \quad (3.2)$$

pri čemer je X vektor-stolpec proizvodnje; Y je vektor-stolpec končnih dobav (končne porabe, katere del so bruto naložbe in izvoz); A je matrika

tehničnih koeficientov za celoten proizvodni input-output sistem, kjer $i, j = 1, 2, \dots, n$; I je matrika enote oziroma enotna matrika in $(I - A) - 1$ inverzna matrika ali matrika sektorskih proizvodnih multiplikatorjev (r_{ij}). Vsota j -tega stolpca matričnih multiplikatorjev kaže velikost proizvodnje vseh sektorjev v gospodarstvu, ki je bila neposredno in posredno pogojena z enoto končne prodaje sektorja j . Vsota j -tega stolpca matričnega multiplikatorja $\sum_{i=1}^n r_{ij}$ ($j = 1, 2, \dots, n$) se imenuje skupni proizvodni multiplikator sektorja j . Glede na razpoložljive podatke nas posebej zanimata bruto investicijski multiplikator in izvozni multiplikator.

Alternativno povezavo med proizvodnjo (X) in bruto naložbami (BI) kot delom končne dobave in porabe (Y) bi lahko zapisali analogno kot:

$$X = (I - A)^{-1}BI. \quad (3.3)$$

Vendar v tem primeru vmesna matrika prikazuje vmesno porabo investicijskega blaga, kar pa ni cilj naše analize. Zato izhajamo iz izhodiščno zapisane enačbe, da definiramo neposredni bruto investicijski koeficient bi_j sektorja j :

$$bi_j = \frac{BI_j}{Y_j}, \quad (3.4)$$

pri čemer je BI_j bruto naložbe, ustvarjene v sektorju j . Neposredni bruto investicijski koeficient bi_j sektorja j kaže bruto naložbe na enoto vrednosti končne porabe v sektorju j . V nadaljevanju multiplikator bruto naložb mbi_j sektorja j izračunamo v dveh korakih. Najprej izračunamo vrstični vektor sektorskih bruto investicijskih multiplikatorjev:

$$mbi = bi(I - A)^{-1}, \text{ kjer je } mbi = (mbi_1 mbi_2 \dots mbi_n). \quad (3.5)$$

Multiplikator bruto naložb mbi_j potem izračunamo kot:

$$mbi_j = \sum_{i=1}^n bi_i r_{ij}, \text{ kjer je } i = 1, 2, \dots, n, \quad (3.6)$$

pri čemer je multiplikator proizvodnje r_{ij} v osnovnih cenah. Multiplikator bruto naložb sektorja j mbi_j obsega skupen (neposreden in posreden) učinek bruto naložbe sektorja j na celotno gospodarstvo.

Podobno je izračunan sektorski izvozni multiplikator. Neposredni izvozni koeficient sektorja j e_j je:

$$e_j = \frac{E_j}{Y_j}, \quad (3.7)$$

pri čemer je E_j vrednost izvoza sektorja j . Neposredni izvozni koeficient e_j sektorja j kaže izvoz na enoto vrednosti končne porabe v sektorju j . V nadaljevanju izračunamo sektorski izvozni multiplikator mej v dveh korakih. Najprej izračunamo vrstični vektor sektorskih izvoznih multiplikatorjev:

$$me = e(I - A)^{-1}, \text{ kjer je } me = (me_1 me_2 \dots me_n). \quad (3.8)$$

Izvozni multiplikator za sektor j me_j potem izračunamo kot:

$$me_j = \sum_{i=1}^n e_i r_{ij}, \text{ kjer je } i = 1, 2, \dots, n. \quad (3.9)$$

Izvozni multiplikator sektorja j me_j kaže skupen (neposreden in posreden) učinek izvoza sektorja j na celotno gospodarstvo.

Prek Leontiefovih (1966) multiplikatorjev na sektorski ravni agregatno ocenimo posredne in neposredne učinke protidobav na slovensko gospodarstvo v letih 2004–2008. Posredni učinki so prikazani kot skupno posredno povečanje pri tistem sektorju, pri katerem je nastal neposreden učinek. Skupni posredni učinek v določenem sektorju pa se je dejansko porazdelil po posameznih gospodarskih sektorjih, ki so posredno sodelovali z uresničitvijo neposrednega učinka v določenem sektorju. Kot podatkovni temelj je uporabljena najnovejša izdelana statistična 60-sektorska input-output preglednica za leto 2005 (SURS 2008c).

Glede na teoretične predpostavke in namen analize je bilo input-output modeliranje v predhodnih analizah za Slovenijo izvedeno na domačih tokovih (Pfajfar in Lotrič 2000) in na skupnih tokovih (Kovačič in Jagrič 2006). Pri naši študiji smo uporabili simetrično input-output preglednico skupnih tokov, ki vključuje tako domače proizvode kot tudi uvozne tokove. Razlogi, zakaj smo se odločili za uporabo simetrične input-output preglednice skupnih tokov, so vsebinski in metodološki. Vsebinski razlog je, da želimo proučevati izvozne učinke protidobav zavedajoč se, da je del izvoza povezan tudi s predhodnim uvozom. Metodološki razlog je, da je matrika proizvodnih tokov blizu singularnosti. Da smo se izognili večjemu številu sektorjev, ki so brez domačih proizvodov, smo uporabili simetrično input-output preglednico skupnih tokov. Izračunali smo neposredne bruto investicijske koeficiente in neposredne izvozne koeficiente ter sektorske bruto investicijske multiplikatorje in sektorske izvozne multiplikatorje. Pri tem predpostavljamo, da

PREGLEDNICA 3.1 Indeksi cen industrijskih proizvodov pri proizvajalcih
(povprečje predhodnega leta = 100)

Postavka	2004	2005	2006	2007	2008
Na tujem trgu skupaj	100,9	101,0	102,1	103,0	102,2
Na tujem trgu predelovalne dejavnosti	100,9	101,0	102,1	103,0	102,2
Skupni skupaj	102,6	101,9	102,3	104,2	103,8
Skupni predelovalne dejavnosti	102,4	102,0	102,2	103,6	103,5

sta struktura in velikost neposrednih koeficientov in multiplikatorjev iz leta 2005 v analiziranem obdobju 2004–2008 konstantni.

Z dodatnimi podatki o protidobavah v Republiki Sloveniji v letih od 2004 do 2008 (MDSPP 2009), ki se nanašajo na neto izvozne naložbe, smo izračunali neposredne, posredne in skupne izvozne učinke protidobav na slovensko gospodarstvo. Podobno smo ocenili neposredne, posredne in skupne učinke neposrednih tujih naložb in naložb v prenos tehnologij in tehničnih znanj ter izobraževanja v slovenska podjetja, ki so se kot bruto investicijska vlaganja pojavila v okviru protidobav, na slovensko gospodarstvo. Pri tem je treba še zlasti poudariti, da so izračuni po posameznih letih izvedeni v evrih v tekočih cenah. Metodološko bi bilo bolj korektno uporabiti izračune v stalnih cenah določenega baznega leta. Pri tem bi lahko uporabili indeks cen industrijskih proizvodov pri proizvajalcih (preglednica 3.1). Preračuni v metodološko korektne stalne cene so pokazali, da se ugotovitve študije zaradi tega ne bi pomembno spremenile.

4 Empirični rezultati

4.1 Neposredni bruto investicijski in izvozni koeficienti

Izračun tehničnih koeficientov (a_{ij}) o neposredni 6o-sektorski input-output reprodukcijski povezanosti je pokazal, da so tehnični koeficienti za šest sektorjev enaki nič, ker je proizvodnja v stalnih cenah enaka nič. Ker so tehnični koeficienti eden od vmesnih izračunov za izračun multiplikatorjev proizvodnje po stalnih cenah (r_{ij}), se je to izrazilo tudi na njihovi vrednosti, ki je enaka nič za naslednje sektorje 6o-sektorske input-output preglednice: 6 – Uranova in torijeva ruda, 7 – Rude, 10 – Tobačni proizvodi, 59 – Zasebna gospodinjstva z zaposlenim osebjem in 60 – Storitve eksteritorialnih organizacij (preglednica 4.1). Rezultati za navedene sektorje kažejo, da ne obstaja domača proizvodnja in zato tudi ne obstaja oblikovanje proizvodnje, ki bi bila prikazana v stolpcih input-output preglednice, ter dobav iz teh sektorjev v vrsticah 6o-sektorske input-output preglednice za leto 2005.

Neposredni bruto investicijski (b_{ij}) in izvozni (e_j) koeficienti, če jih pomnožimo s 100, kažejo deleže bruto naložb v skupni porabi posameznega sektorja in deleže izvoza v skupni porabi posameznega sektorja. V letu 2005 večje število sektorjev ni neposredno sodelovalo v naložbah, medtem ko je bila večina od 60 analiziranih sektorjev neposredno vključena v izvozne mednarodno menjalne dejavnosti.

Storitve obrambe so v 6o-sektorski input-output preglednici vključeni v sektor 52 – Storitve javne uprave, obrambe in obveznega socialnega zavarovanja, ki ne izkazuje neposrednega deleža bruto naložb v sektorski potrošnji in ima relativno manjši neposredni delež izvoza v sektorski potrošnji. Poudariti pa je treba, da so podjetja, ki so vključena v obrambno industrijsko in tehnološko bazo, po svojo prevladujoči dejavnosti razvrščena v različne sektorje.

Pri sistemu protidobav so na primer sodelovala podjetja, ki so po svoji prevladujoči dejavnosti v 6o-sektorski input-output preglednici uvrščena v naslednje sektorje: 11 – Tekstil, 15 – vlaknine, papir in papirni izdelki, 17 – Koks, naftni derivati, jedrsko gorivo, 19 – Izdelki iz gume in plastičnih mas, 21 – Kovine, 22 – Kovinski izdelki, razen strojev

in naprav, 23 – Strojne naprave in oprema, 24 – Računalniki in pisarniški stroji, 25 – Drugi električni stroji in naprave, 26 – Radijske, televizijske in komunikacijske naprave in oprema, 27 – Medicinska oprema, finomehanični in optični instrumenti, ure, 28 – Motorna vozila, prikolice, polprikolice, 34 – Gradbeništvo, 35 – Prodaja, vzdrževanje in popravila motornih vozil; prodaja na drobno motornih goriv, 36 – Posredovanje in prodaja na debelo, razen motornih vozil, 37 – Prodaja na drobno, razen motornih vozil; popravila izdelkov široke porabe, 39 – Kopenski prevoz in cevovodni transport, 43 – Poštne in telekomunikacijske storitve, 48 – Dajanje strojev in opreme brez upravljalcev v najem; izposojanje izdelkov široke porabe, 49 – Računalniške in sorodne storitve, 50 – Raziskovanje in razvoj, 51 – Druge poslovne storitve, 58 – Druge storitve. Podjetja, ki neposredno sodelujejo v sistemu protidobav, so razpršena po različnih sektorjih, pri tem so podjetja, ki so vključena v obrambno industrijsko in tehnološko bazo ter v sistem protidobav, bolj osredotočena na srednjevisoke in visokotehnološke industrije.

4.2 Bruto investicijski in izvozni multiplikatorji

Bruto investicijske in izvozne multiplikatorje smo izračunali z namenom, da jih bomo uporabili pri izračunih posrednih in skupnih učinkov protidobav na slovensko gospodarstvo. V primerjavi z bruto investicijskim koeficientom na ravni sektorja, ki kaže neposredni delež bruto naložb v končni porabi posameznega sektorja, nam bruto investicijski multiplikator pokaže posredne učinke na vse druge sektorje gospodarstva, ki so dobavitelji, poddobavitelji in podobno. Podobna primerjava je med neposrednimi učinki izvoznega koeficienta in skupnimi učinki izvoznega multiplikatorja.

Izračunani bruto investicijski multiplikatorji na ravni 60-sektorske input-output preglednice za leto 2005 kažejo, da je na primer bruto investicijski multiplikator relativno visok za sektor 22 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav, ki je pomemben v strukturi podjetij, ki sodelujejo v obrambni tehnološki in industrijski bazi ter v sistemu protidobav (preglednica 4.1).

Med izvoznimi multiplikatorji pa je relativno visok za sektor 52 – Storitve javne uprave, obrambe in obveznega socialnega zavarovanja. Bruto investicijske in izvozne multiplikatorje v nadaljevanju uporabimo pri ocenitvi posrednih in s tem skupnih učinkov protidobav na slovensko gospodarstvo pri preverjanju štirih postavljenih hipotez.

PREGLEDNICA 4.1 Tehnični, bruto investicijski in izvozni koeficienti ter bruto investicijski in izvozni multiplikatorji za 60-sektorsko input-output preglednico za leto 2005

Postavka	r_{ij}	b_{ij}	mb_{ij}	INM	e_j	me_j	IZM
1 Kmetijski pridelki in storitve; storitve za lovstvo	2.161	0.020	0.047	2.43	0.067	0.250	3.73
2 Gozdni proizvodi in gozdarske storitve	1.710	0.000	0.010		0.128	0.283	2.21
3 Ribe in drug ribiški ulov; storitve za ribištvo	2.260	0.000	0.001		0.081	0.086	1.06
4 Premog in lignit; šota	1.899	0.000	0.015		0.007	0.106	16.20
5 Nafta in zemeljski plin; storitve v zvezi s pridobivanjem nafte in zemeljskega plina, razen geoloških raziskovanj	3.350	0.000	0.034		0.093	0.341	3.67
6 Uranova in torijeva ruda	0.000	0.000	0.000		0.000	0.000	
7 Rude	0.000	0.000	0.000		0.010	0.000	0.00
8 Druge rudnine in kamnine	2.423	0.000	0.025		0.079	0.151	1.91
9 Hrana in pijače	2.838	0.000	0.042		0.134	0.344	2.57
10 Tobačni proizvodi	0.000	0.000	0.000		0.004	0.000	0.00
11 Tekstil	3.479	0.000	0.063		0.283	1.593	5.64
12 Oblačila, krzno, krzneni izdelki	3.309	0.000	0.007		0.388	0.487	1.26
13 Usnje, obutev in usnjeni izdelki	3.242	0.000	0.024		0.327	0.607	1.86
14 Les, leseni, plutovinasti, pletarski izdelki (razen pohištva)	2.598	0.000	0.061		0.417	0.849	2.03
15 Vlaknine, papir in papirni izdelki	3.017	0.000	0.051		0.448	0.973	2.17
16 Tiskano gradivo, posneti nosilci zapisa, tiskarske storitve	2.578	0.000	0.039		0.172	0.328	1.91
17 Koks, naftni derivati, jedrsko gorivo	3.181	0.000	0.077		0.022	0.545	24.63
18 Kemikalije, kemični izdelki in umetna vlakna	2.428	0.000	0.145		0.476	1.686	3.54
19 Izdelki iz gume in plastičnih mas	2.833	0.000	0.141		0.417	1.134	2.72
20 Drugi nekovinski mineralni izdelki	2.469	0.000	0.115		0.296	0.487	1.64

Nadaljevanje na naslednji strani

PREGLEDNICA 4.1 *Nadaljevanje s prejšnje strani*

Postavka	<i>r_{ij}</i>	<i>b_{ij}</i>	<i>mb_{ij}</i>	INM	<i>e_j</i>	<i>me_j</i>	IZM
21 Kovine	3.249	0.000	0.453		0.380	2.283	6.01
22 Kovinski izdelki, razen strojev in naprav	2.842	0.044	0.279	6.28	0.285	1.033	3.62
23 Strojne naprave in oprema	2.931	0.247	0.362	1.46	0.566	0.952	1.68
24 Računalniki in pisarniški stroji	4.493	0.596	1.523	2.55	0.110	0.344	3.13
25 Drugi električni stroji in naprave	2.855	0.062	0.213	3.45	0.477	0.870	1.83
26 Radijske, televizijske in komunikacijske naprave in oprema	3.156	0.136	0.320	2.35	0.320	0.813	2.54
27 Medicinska oprema, finomehanični in optični instrumenti, ure	2.546	0.154	0.200	1.30	0.497	0.648	1.30
28 Motorna vozila, prikolice, polprikolice	3.729	0.105	0.188	1.80	0.540	0.878	1.63
29 Druga vozila in plovila	2.708	0.216	0.338	1.56	0.490	0.798	1.63
30 Pohištvo; drugi izdelki	2.994	0.094	0.123	1.31	0.618	0.699	1.13
31 Reciklirane surovine	3.358	0.000	0.039		0.000	0.187	
32 Električna energija, plin, para, voda	2.157	0.000	0.126		0.167	0.822	4.94
33 Voda	1.770	0.000	0.004		0.000	0.019	
34 Gradbeništvo	2.865	0.606	0.915	1.51	0.019	0.372	19.95
35 Prodaja, vzdrževanje in popravila motornih vozil; prodaja na drobno mot. goriv	2.157	0.099	0.162	1.64	0.024	0.268	11.37
36 Posredovanje in prodaja na debelo, razen mot. vozil	2.134	0.109	0.777	7.14	0.077	1.238	16.07
37 Prodaja na drobno, razen motornih vozil; popravila izdelkov široke porabe	1.717	0.038	0.155	4.10	0.000	0.232	
38 Storitve hotelov in restavracij	2.148	0.000	0.056		0.000	0.209	
39 Kopenski prevoz in cevovodni transport	2.348	0.003	0.119	41.11	0.407	0.965	2.37
40 Vodni prevoz	2.337	0.000	0.005	28.82	0.539	0.944	1.75
41 Zračni prevoz	2.607	0.000	0.009	74.96	0.408	0.462	1.13
42 Pomožne prometne storitve; storitve turističnih in potovalnih agencij	2.609	0.002	0.038	16.94	0.270	0.496	1.83

Nadaljevanje na naslednji strani

PREGLEDNICA 4.1 Nadaljevanje s prejšnje strani

Postavka	r_{ij}	b_{ij}	mb_{ij}	INM	e_j	me_j	IZM
43 Poštne in telekomunikacijske storitve	1.941	0.000	0.079		0.069	0.305	4.40
44 Storitve finančnega posredništva, razen storitev zavarovalnic in pokojninskih skladov	1.564	0.000	0.110		0.038	0.398	10.54
45 Storitve zavarovalnic in pokojninskih skladov, razen obveznega socialnega zavarovanja	2.022	0.000	0.016		0.076	0.144	1.90
46 Pomožne storitve v finančnem prometu	1.854	0.000	0.006		0.000	0.038	
47 Poslov. z nepremičninami	1.388	0.019	0.136	7.10	0.006	0.275	45.80
48 Dajanje strojev in opreme brez upravljavcev v najem; izposojanje izdelkov široke porabe	2.079	0.000	0.033		0.102	0.226	2.22
49 Računalniške in sorodne storitve	1.843	0.308	0.417	1.35	0.121	0.302	2.50
50 Raziskovanje in razvoj	1.756	0.000	0.044		0.081	0.201	2.46
51 Druge poslovne storitve	1.968	0.034	0.525	15.24	0.090	1.542	17.12
52 Storitve javne uprave, obrambe in obveznega socialnega zavarovanja	1.688	0.000	0.022		0.006	0.121	19.46
53 Storitve izobraževanja	1.383	0.000	0.023		0.001	0.064	92.77
54 Storitve zdravstvenega in socialnega varstva	1.690	0.000	0.005		0.001	0.025	40.76
55 Storitve javne higiene	2.026	0.000	0.011		0.000	0.051	
56 Storitve združenj in društev	2.261	0.000	0.009		0.000	0.021	
57 Kulturne, športne in rekreacijske storitve	1.784	0.004	0.020	4.44	0.025	0.083	3.36
58 Druge storitve	1.603	0.000	0.004		0.000	0.019	
59 Zasebna gospodinjstva z zaposlenim osebjem	0.000	0.000	0.000		0.000	0.000	
60 Storitve eksteritorialnih organizacij	0.000	0.000	0.000		0.000	0.000	

OPOMBE r_{ij} – multiplikator proizvodnje v osnovnih cenah; b_{ij} – neposredni bruto investicijski koeficient; mb_{ij} – skupni bruto investicijski koeficient; INM – investicijski multiplikator; e_j – neposredni izvozni koeficient; me_j – skupni izvozni koeficient; IZM – izvozni multiplikator. VIR Avtorjevi izračuni na podlagi input-output preglednice (SURS 2008a).

4.3 Neposredni, posredni in skupni učinek protidobav na slovensko gospodarstvo

Preverimo H1, in sicer ocenimo neposredne, posredne in skupne učinke bruto investicijskih vlaganj v slovensko gospodarstvo in izvoza v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo. Med bruto investicijskimi vlaganji v slovensko gospodarstvo se med neposrednimi učinki pojavljajo neposredne tuje naložbe, prenos tehnologije in tehničnih znanj, usposabljanje in izobraževanje delavcev ter prenos znanja, ki so bili v okviru sistema protidobav investirana (ali pa alocirana) v slovenska podjetja, ki sodelujejo v obrambni tehnološki in industrijski bazi ter so iz različnih sektorjev gospodarstva. Pri izvozu v okviru sistema protidobav sodelujejo podjetja, ki so po prevladujoči dejavnosti uvrščena v različne sektorje. Ker so bile ugotovljene razlike med prevladujočo dejavnostjo podjetja in konkretnim predmetom izvoza, je za razvrščanje izvoza proizvodov in storitev v okviru protidobav po posameznih sektorjih uporabljen kriterij predmeta izvoza blaga in storitve.

Preglednica 4.2 prikazuje neposredne, posredne in skupne učinke sistema protidobav na slovensko gospodarstvo, ki izhajajo iz naložb v slovensko gospodarstvo in iz izvoza slovenskega gospodarstva. Vrednosti izvoza v okviru sistema protidobav po posameznih letih so višje kot vrednosti naložb v slovensko gospodarstvo v okviru sistema protidobav.

Vrednost izvoza v okviru sistema protidobav niha po posameznih letih. Največji izvoz v okviru sistema protidobav je bil dosežen v letu 2006. Nihanja po letih kažejo na pomanjkanje izvozne specializiranosti, da bi se izkoristile izvozne možnosti slovenskega gospodarstva, ki izhajajo iz sistema protidobav. Posredni učinek izvoza v okviru sistema protidobav je večji kot neposredni učinek. Posredni učinek se je relativno povečal po letu 2004, kar kaže na to, da se je učinek izvoza iz sistema protidobav razpršil na celotno slovensko gospodarstvo, in ne samo na tisti del gospodarstva, ki je neposredno udeležen v sistemu protidobav.

Tudi vrednost naložb v slovensko gospodarstvo v okviru sistema protidobav kaže medletna nihanja. V letu 2006 ni bilo zaslediti takšnih naložb, medtem ko je v letu 2008 opazna hitra absolutna in relativna rast. Podobno kot pri izvozu je tudi pri naložbah v okviru sistema protidobav mogoče opaziti, da se posredni učinek v skupnem učinku relativno povečuje v času, kar kaže na to, da se izvoz in tudi naložbe preusmerjajo v sektorje, ki imajo relativno večje multiplikativne učinke na celotno slovensko gospodarstvo.

PREGLEDNICA 4.2 Neposredni, posredni in skupni učinki izvoza in naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo

Leto	Vrednost v evrih			Deleži v odstotkih		
	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)
2004						
Izvoz	26.348.069,26	38.030.324,60	64.378.393,86	40,9	59,1	100,0
Naložbe	4.895.957,00	3.092.127,68	7.988.084,68	61,3	38,7	100,0
Skupaj	31.244.026,26	41.122.452,28	72.366.478,54	43,2	56,8	100,0
2005						
Izvoz	11.057.522,68	27.167.882,92	38.225.405,59	28,9	71,1	100,0
Naložbe	906.130,00	627.800,00	1.533.930,00	59,1	40,9	100,0
Skupaj	11.963.652,68	27.795.682,92	39.759.335,59	30,1	69,9	100,0
2006						
Izvoz	45.178.675,29	119.641.681,80	164.820.357,10	27,4	72,6	100,0
Naložbe						
Skupaj	45.178.675,29	119.641.681,80	164.820.357,10	27,4	72,6	100,0
2007						
Izvoz	18.179.573,83	65.458.268,00	83.637.841,83	21,7	78,3	100,0
Naložbe	969.311,98	10.685.734,36	11.655.046,34	8,3	91,7	100,0
Skupaj	19.148.885,81	76.144.002,36	95.292.888,17	20,1	79,9	100,0
2008						
Izvoz	37.795.792,02	122.631.303,30	160.427.095,40	23,6	76,4	100,0
Naložbe	15.678.078,00	64.635.830,72	80.313.908,72	19,5	80,5	100,0
Skupaj	53.473.870,02	187.267.134,10	240.741.004,10	22,2	77,8	100,0
Σ2004–2008						
Izvoz	138.559.633,08	372.929.460,64	511.489.093,72	27,1	72,9	100,0
Naložbe	22.449.476,98	79.041.492,76	101.490.969,74	22,1	77,9	100,0
Skupaj	161.009.110,06	451.970.953,39	612.980.063,45	26,3	73,7	100,0

NASLOVI STOLPCEV (1) neposredni učinek, (2) posredni učinek, (3) skupni učinek.

Slika 4.1 potrjuje 3,8-krat večji skupni učinek od neposrednega učinka protidobav na slovensko gospodarstvo. Pri izvozu je multiplikativni učinek enak 3,7, pri naložbah v slovensko gospodarstvo pa je multiplikativni učinek enak 4,5. To je podrobneje analizirano v nadaljevanju (glej tudi preglednice 4.12, 4.13 in 4.14).

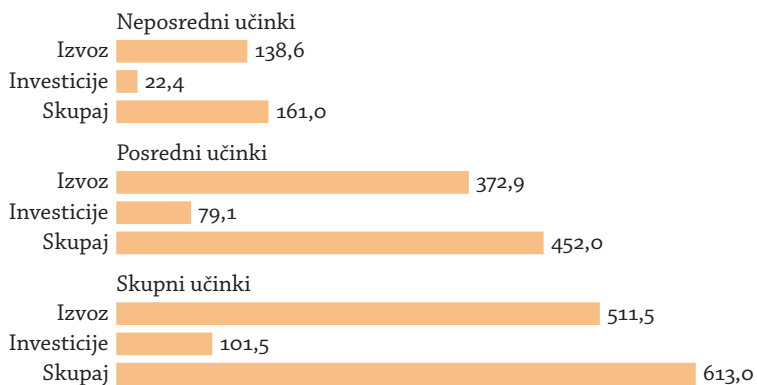
Preglednica 4.3 se omejuje in prikazuje neposredne, posredne in skupne učinke izvoza in naložb izključno vojaških proizvodov in storitev v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo. Primerjava preglednic 4.2 in 4.3 jasno kaže, da vojaški proizvodi in storitve pred-

PREGLEDNICA 4.3 Neposredni, posredni in skupni učinki izvoza in naložb vojaških proizvodov in storitev v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo

Leto	Vrednost v evrih			Deleži v odstotkih		
	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)
2004						
Izvoz	497.607,89	5.657.100,15	6.154.708,04	8,1	91,9	100,0
Naložbe	60.957,00	868.027,68	928.984,68	6,6	93,4	100,0
Skupaj	558.564,89	6.525.127,83	7.083.692,72	7,9	92,1	100,0
2005						
Izvoz	2.059.077,55	2.767.689,14	4.826.766,69	42,7	57,3	100,0
Naložbe	409.880,00	0,00	409.880,00	100,0	0,0	100,0
Skupaj	2.468.957,55	2.767.689,15	5.236.646,70	47,1	52,9	100,0
2006						
Izvoz	4.853.093,26	9.015.089,20	13.868.182,46	35,0	65,0	100,0
Naložbe						
Skupaj	4.853.093,26	9.015.089,20	13.868.182,46	35,0	65,0	100,0
2007						
Izvoz	2.658.537,44	7.711.634,69	10.370.172,13	25,6	74,4	100,0
Naložbe	443.229,98	6.311.594,92	6.754.824,90	6,6	93,4	100,0
Skupaj	3.101.767,42	14.023.229,60	17.124.997,02	18,1	81,9	100,0
2008						
Izvoz	4.716.472,68	8.623.054,18	13.339.526,86	35,4	64,6	100,0
Naložbe	130.000,00	1.851.200,00	1.981.200,00	6,6	93,4	100,0
Skupaj	4.846.472,68	10.474.254,18	15.320.726,86	31,6	68,4	100,0
Σ2004–2008						
Izvoz	14.784.788,82	33.774.567,36	48.559.356,18	30,4	69,6	100,0
Naložbe	1.044.066,98	9.030.822,60	10.074.889,58	10,4	89,6	100,0
Skupaj	15.828.855,80	42.805.389,96	58.634.245,76	27,0	73,0	100,0

NASLOVI STOLPCEV (1) neposredni učinek, (2) posredni učinek, (3) skupni učinek.

stavljajo manjši delež v sistemu protidobav in da je večji delež sistema protidobav usmerjen za civilne namene. Vojaška industrija praviloma zahteva ekonomije obsega, ki jih z manjšimi zmogljivostmi ne moremo ustrezno in mednarodno konkurenčno zadovoljiti. Tudi največje države EU se pri tem povezujejo in sodelujejo v poddobaviteljskih in različnih kooperantskih odnosih. Slovenija kot manjša država EU bi se zato lahko bolj vključevala v posamezne poddobaviteljske dejavnosti in kooperantske odnose ter se pri tem specializirala za proizvodne niše civilnega

SLIKA 4.1 Neposredni, posredni in skupni učinki izvoza in naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo (v milijonih evrov), $\Sigma 2004-2008$

in vojaškega namena. Zato bi bilo smiselno poudarek v protidobavnih poslih, ki je zdaj na vojaških proizvodih in storitvah, kar evidence o učinkih protidobav potrjujejo v manjši meri, preusmeriti na že zdaj v praksi prevladujočo usmeritev na civilne in vojaške proizvode in storitve. V protidobavnih poslih bi težišče lahko bilo na civilnih proizvodih in storitvah z nadpovprečno tehnološko intenzivnostjo in dodano vrednostjo na zaposlenega in ki imajo tudi visoke multiplikativne učinke na celotno slovensko gospodarstvo.

V nadaljevanju se zato osredotočamo na analizo učinkov sistema protidobav na celotno slovensko gospodarstvo ne glede na to, ali so učinki protidobav povezani s proizvodi in storitvi vojaškega ali civilnega namena.

Rezultati so v nadaljevanju prikazani s pomočjo klasifikacije sektorjev, ki so uporabljeni v statistični 60-sektorski input-output preglednici za leto 2005 (SURS 2008c), ki smo jih hkrati prevedli na najnovejšo standardno klasifikacijo dejavnosti – SKD 2008. Statistične preglednice ponudbe in porabe ter simetrične input-output preglednice so podobno kot drugi deli nacionalnih računov izdelani v skladu s klasifikacijami SKD/CPA 2002, ki je v veljavi do leta 2011 (SURS 2008a; 2008b). Takrat naj bi se podatki nacionalnih računov začeli objavljati v skladu z novimi klasifikacijami SKD/CPA 2008 (SURS 2009). Rezultate izračunov v nadaljevanju prikazujemo na ravni statistične 60-sektorske input-output klasifikacije in hkrati z lastno prevedbo izračunov na najnovejšo standardno klasifikacijo dejavnosti – SKD 2008.

Iz preglednic 4.4 in 4.5 je razvidno, da se neposredni učinki izvoza

PREGLEDNICA 4.4 Neposredni in skupni učinki izvoza v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo na ravni 60-sektorske input-output klasifikacije (v evrih)

(1)	(2)	2004		2005		2006		2007		2008	
		N	S	N	S	N	S	N	S	N	S
8	8							37.150	70.957		
11	13	84.907	478.875	130.352	735.185	90.344	509.539	90.541	510.651		
13	15, 15,2			8.038	14.951	505	939	124.782	232.095	256.968	477.960
14	16, 16,29					46.879	95.164				
15	17,11					6.552.273	14.218.433				
18	20, 20,6			153.237	542.459	401.858	1.422.576	202.582	717.139	462	1.637
19	22	7.088	19.279	133.002	361.764	270.862	736.746	31.325	85.203		
20	23	253.395	415.567	118.502	194.343	601.350	986.214				
21	24	1.218.925	7.325.739	3.408.238	20.483.510	6.032.416	36.254.818	2.303.804	13.845.864	1.669.112	10.031.363
22	25	182.196	659.551	716.391	2.593.337	7.410.609	26.826.403	4.810.061	17.412.419	1.384.367	5.011.408
23	28	5.413.846	9.095.261	3.811.740	6.384.175	13.597.634	22.844.026	3.896.331	6.545.836	21.361.629	35.887.537
24	26					204.401	639.775	456.767	1.429.682		
25	27	15.152.265	27.728.646	672.966	1.231.537	1.520.985	2.783.403	2.777.642	5.083.084	2.494.190	4.564.368
26	26,3	614.347	1.560.440			1.493.423	3.793.294			2.650.046	6.731.116
27	26,6, 26,52									35.100	45.630
28	29,1, 29,2			1.119.016	1.823.997						
34	F, 41, 42					2.008.422	40.068.019	1.679.920	33.514.413		
35	45					9.235	105.002			4.771.775	54.255.082

36	46			14.945	240.166					2.615.439	42.030.112
39	49, 49.5	30.245	71.687	157.833	374.063					6.740	15.974
41	51										
49	62	2.806.296	7.015.740	496.111	1.240.278						
51	96	584.557	10.007.607	117.153	2.005.652						
Skupaj		26.348.069	64.378.394	11.057.523	38.225.406	45.178.675	164.820.357	18.179.574	83.637.842	37.795.792	160.427.095

OPOMBE N – neposredni učinek, S – skupni učinek.

- (1) 60-sektorska input-output klasifikacija: 8 – Druge rudnine in kamnine, 11 – Tekstil, 13 – Usnje, obutev in usnjeni izdelki, 14 – Les, leseni, plutovinasti, pletarski izdelki, 15 – Vlknine, papir in papirni izdelki, 18 – Kemikalije, kemični izdelki in umetna vlakna, 19 – Izdelki iz gume in plastičnih mas, 20 – Drugi nekovinski mineralni izdelki, 21 – Kovine, 22 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav, 23 – Strojne naprave in oprema, 24 – Računalniki in pisarniški stroji, 25 – Drugi električni stroji in naprave, 26 – Radijske, televizijske in komunikacijske naprave in oprema, 27 – Medicinska oprema, finomehanični in optični instrumenti, ure, 28 – Motorna vozila, prikolice, polprikolice, 34 – Gradbeništvo, 35 – Prodaja, vzdrževanje in popravila motornih vozil; prodaja na drobno motornih goriv, 36 – Posredovanje in prodaja na debelo, razen motornih vozil, 39 – Kopenski prevoz in cevovodni transport, 41 – Zračni prevoz, 49 – računalniške in sorodne storitve in 51 – Druge poslovne storitve.
- (2) SKD 2008: 8 – Pridobivanje rudnin in kamnin, 13 – Proizvodnja tekstilij, 15 – Proizvodnja usnja, 15.2 – Proizvodnja obutve, 16 – Obdelava in predelava lesa, 16.29 – Proizvodnja drugih izdelkov iz lesa, plute, 17.11 – Proizvodnja vlaknin, papirja in kartona, 20 – Proizvodnja kemikalij, kemični izdelki, 20.6 – Proizvodnja umetnih vlaken, 22 – Proizvodnja izdelkov iz gume in plastičnih mas, 23 – Proizvodnja drugih nekovinskih mineralnih izdelkov, 24 – Proizvodnja kovin, 25 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav, 28 – Proizvodnja drugih strojev in naprav, 26 – Proizvodnja računalnikov, 27 – Proizvodnja električnih naprav, 26.3 – Proizvodnja komunikacijskih naprav, 26.6 – Proizvodnja sevalnih, elektromedičnih in elektroterapevtskih naprav, 26.52 – Proizvodnja motornih vozil, 29.1 – Proizvodnja karoserij za vozila; proizvodnja prikolic, polprikolic, F – Gradbeništvo, 41 – Gradnja stavb, 42 – Gradnja inženirskih objektov, 45 – Trgovina z motornimi vozili in popravila motornih vozil, 46 – Posredništvo in trgovina na debelo, razen z motornimi vozili, 49 – Kopenski promet, 49.5 – Cevovodni transport, 51 – Zračni promet, 62 – Računalniško svetovanje in 96 – Druge storitvene dejavnosti.

PREGLEDNICA 4.5 Neposredni in skupni učinki izvoza v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo na ravni 60-sektorske input-output klasifikacije, $\Sigma 2004-2008$

I-O klasifikacija	SKD 2008	Učinek izvoza	
		N	S
8 – Druge rudnine in kamnine	8 – Pridobivanje rudnin in kamnin	37.150	70.957
11 – Tekstil	13 – Proizvodnja tekstilij	396.144	2.234.250
13 – Usnje, obutev in usnjeni izdelki	15 – Proizvodnja usnja, 15.2 – Proizvodnja obutve	390.293	725.945
14 – Les, leseni, plutovina-sti, pletarski izdelki	16 – Obdelava in predelava lesa, 16.29 – Proizvodnja drugih izdelkov iz lesa, plute,	46.879	95.164
15 – Vlaknine, papir in papirni izdelki	17.11 – Proizvodnja vlaknin, papirja in kartona	6.552.273	14.218.433
18 – Kemikalije, kemični izdelki in umetna vlakna	20 – Proizvodnja kemikalij, kemični izdelki, 20.6 – Proizvodnja umetnih vlaken	758.138	2.683.810
19 – Izdelki iz gume in plastičnih mas	22 – Proizvodnja izdelkov iz gume in plastičnih mas	442.277	1.202.992
20 – Drugi nekovinski mineralni izdelki	23 – Proizvodnja drugih nekovinskih mineralnih izd.	973.247	1.596.125
21 – Kovine	24 – Proizvodnja kovin	14.632.495	87.941.294
22 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav	25 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav	14.503.624	52.503.118
23 – Strojne naprave in oprema	28 – Proizvodnja drugih strojev in naprav	48.081.180	80.756.835
24 – Računalniki in pisarniški stroji	26 – Proizvodnja računalnikov	661.168	2.069.457
25 – Drugi električni stroji in naprave	27 – Proizvodnja električnih naprav	22.618.048	41.391.027
26 – Radijske, televizijske in kom. naprave in oprema	26.3 – Proizvodnja komunikacijskih naprav	4.757.815	12.084.850
27 – Medicinska oprema, finomehanični in optični instrumenti, ure	26.6 – Proizvodnja sevalnih, elektromedicinskih in elektroterapevtskih naprav, 26.52 – Proizvodnja ur	35.100	45.630
28 – Motorna vozila, prikolice, polprikolice	29.1 – Proizvodnja motornih vozil, 29.2 – Proizvodnja karoserij za vozila; proizvodnja prikolic, polprik.	1.119.016	1.823.997

Nadaljevanje na naslednji strani

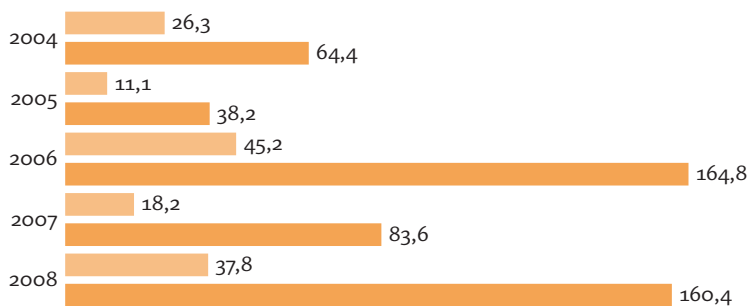
PREGLEDNICA 4.5 Nadaljevanje s prejšnje strani

I-O klasifikacija	SKD 2008	Učinek izvoza	
		N	S
34 – Gradbeništvo	F – Gradbeništvo, 41 – Gradnja stavb, 42 – Gradnja inženirskih objektov	3.688.342	73.582.432
35 – Prodaja, vzdrževanje in popravila motornih vozil; prodaja na drobno motornih goriv	45 – Trgovina z motornimi vozili in popravila motornih vozil	4.781.010	54.360.084
36 – Posredovanje in prodaja na debelo, razen motornih vozil	46 – Posredništvo in trgovina na debelo, razen z motornimi vozili	2.630.384	42.270.278
39 – Kopenski prevoz in cevovodni transport	49 – Kopenski promet, 49.5 – Cevovodni transport	194.820	461.724
41 – Zračni prevoz	51 – Zračni promet	384.196	434.142
49 – Računalniške in soroodne storitve	62 – Računalniško svetovanje	10.072.580	25.181.451
51 – Druge poslovne storitve	96 – Druge storitvene dejavnosti	803.452	13.755.099
Izvoz skupaj	Izvoz skupaj	138.559.633	511.489.094

OPOMBE N – neposredni učinek, S – skupni učinek.

v okviru sistema protidobav multiplicirajo in pomembno prenesejo na celotno slovensko gospodarstvo. Neposredni učinki izvoza v okviru sistema protidobav so povezani z naslednjimi sektorji statistične 60-sektorske input-output klasifikacije oziroma v oklepajih po SKD 2008: 8 – Druge rudnine in kamnine (8 – Pridobivanje rudnin in kamnin), 11 – Tekstil (13 – Proizvodnja tekstilij), 13 – Usnje, obutev in usnjeni izdelki (15 – Proizvodnja usnja, 15.2 – Proizvodnja obutve), 14 – Les, leseni, plutovinasti, pletarski izdelki (razen pohištva) (16 – Obdelava in predelava lesa, 16.29 – Proizvodnja drugih izdelkov iz lesa, plute), 15 – Vlaknine, papir in papirni izdelki (17.11 – Proizvodnja vlaknin, papirja in kartona), 18 – Kemikalije, kemični izdelki in umetna vlakna (20 – Proizvodnja kemikalij, kemični izdelki, 20.6 – Proizvodnja umetnih vlaken), 19 – Izdelki iz gume in plastičnih mas (22 – Proizvodnja izdelkov iz gume in plastičnih mas), 20 – Drugi nekovinski mineralni izdelki (23 – Proizvodnja drugih nekovinskih mineralnih izdelkov), 21 – Kovine (24 – Proizvodnja kovin), 22 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav (25 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav), 23 – Strojne naprave in oprema (28 – Proizvod-

nja drugih strojev in naprav), 24 – Računalniki in pisarniški stroji (26 – Proizvodnja računalnikov), 25 – Drugi električni stroji in naprave (27 – Proizvodnja električnih naprav), 26 – Radijske, televizijske in komunikacijske naprave in oprema (26.3 – Proizvodnja komunikacijskih naprav), 27 – Medicinska oprema, finomehanični in optični instrumenti, ure (26.6 – Proizvodnja sevalnih, elektromedicinskih in elektroterapevtskih naprav, 26.52 – Proizvodnja ur), 28 – Motorna vozila, prikolice, polprikolice (29.1 – Proizvodnja motornih vozil, 29.2 – Proizvodnja karoserij za vozila; proizvodnja prikolic, polprikolic), 34 – Gradbeništvo (F – Gradbeništvo, 41 – Gradnja stavb, 42 – Gradnja inženirskih objektov), 35 – Prodaja, vzdrževanje in popravila motornih vozil; prodaja na drobno motornih goriv (45 – Trgovina z motornimi vozili in popravila motornih vozil), 36 – Posredovanje in prodaja na debelo, razen motornih vozil (46 – Posredništvo in trgovina na debelo, razen z motornimi vozili), 39 – Kopenski prevoz in cevovodni transport (49 – Kopenski promet, 49.5 – Cevovodni transport), 41 – Zračni prevoz (51 – Zračni promet), 49 – Računalniške in sorodne storitve (62 – Računalniško svetovanje) in 51 – Druge poslovne storitve (96 – Druge storitvene dejavnosti). Rezultati potrjujejo hipotezo, da gre večinoma za dejavnosti in proizvode civilne rabe. Izvoz v okviru protidobav ima neposredne in posebej posredne učinke za večji del slovenskega gospodarstva, ki nastopajo kot dobavitelji in podizvajalci v izvoznih protidobavnih poslih. V večini primerov, zlasti pri posrednih povezavah, gre za tokove, ki se ne razlikujejo od prakse poslovanja v slovenskem gospodarstvu. Izvozne protidobave zato omogočajo internacionalizacijo slovenskih podjetij (in slovenskega gospodarstva), ki so neposredno in posredno vključena v protidobavne posle, saj so kakovostni standardi, ki veljajo v sistemu protidobav, še posebno zahtevni zlasti v mednarodni trgovini (Bojnc 2009). Med najpomembnejšimi sektorji, ki sodelujejo v izvoznih protidobavnih poslih in posredno pomembno vplivajo na celotno civilno gospodarstvo, je treba posebej izpostaviti 21 – Kovine (24 – Proizvodnja kovin), 23 – Strojne naprave in oprema (28 – Proizvodnja drugih strojev in naprav), 35 – Prodaja, vzdrževanje in popravila motornih vozil; prodaja na drobno motornih goriv (45 – Trgovina z motornimi vozili in popravila motornih vozil) in 36 – Posredovanje in prodaja na debelo, razen motornih vozil (46 – Posredništvo in trgovina na debelo, razen z motornimi vozili). Opazna pa so občutna nihanja po posameznih sektorjih in po posameznih letih, kar potrjuje ne dovolj jasno vizijo nosilcev ekonomske politike pri usmerjenosti v izvozne posle v okviru sistema protidobav in pri specia-

SLIKA 4.2 Neposredni (svetlo) in skupni učinki (temno) izvoza v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo (v milijonih evrov), 2004–2008

lizaciji zanje. Ob tem je vendarle treba opozoriti na dejstvo, da je uspeh nosilcev odločanja v sistemu protidobav v smislu aktivnega usmerjana gospodarskih tokov objektivno omejen, saj protidobavne dejavnosti na operativni ravni potekajo v čisto podjetniškem odnosu (med tujim podjetjem obveznikom za protidobave ter slovenskim podjetjem protidobaviteljem), v katerega državni organi ne morejo in ne smejo enostransko posegati.

Slika 4.2 prikazuje nihanja v neposrednih in skupnih učinkih izvoza v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo po posameznih letih. Skupni učinki so še posebno visoki v letih 2006 in 2008. Opazna težnja rasti v skupnih učinkih kaže na usmeritve posrednih učinkov v tiste dejavnosti, ki imajo višje multiplikatorje in s tem večje posredne multiplikativne učinke na celotno slovensko gospodarstvo. Med takimi sektorji so na primer 21 – Kovine (24 – Proizvodnja kovin) in 22 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav (25 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav) ter 35 – Prodaja, vzdrževanje in popravila motornih vozil; prodaja na drobno motornih goriv (45 – Trgovina z motornimi vozili in popravila motornih vozil), 36 – Posredovanje in prodaja na debelo, razen motornih vozil (46 – Posredništvo in trgovina na debelo, razen z motornimi vozili). Omenjeni in podobni sektorji z večjimi multiplikativnimi učinki bi lahko prispevali tudi večje celotne učinke v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo v prihodnje.

Preglednici 4.6 in 4.7 prikazujeta neposredne učinke naložb in prenosa tehnologij v okviru sistema protidobav, ki so usmerjeni v naslednje sektorje 60-sektorske input-output klasifikacije oziroma v oklepajih po SKD 2008: 22 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav (25 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav), 23 – Strojne naprave in oprema (28 –

PREGLEDNICA 4.6 Neposredni in skupni učinki naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo na ravni 60-sektorske input-output klasifikacije (v evrih)

(1)	(2)	2004		2005		2006		2007		2008	
		N	S	N	S	N	S	N	S	N	S
22	25									5.000.000,00	31.400.000,00
23	28	4.835.000,00	7.059.100,00								
43	61									10.500.000,00	46.200.000,00
46	66			476.130,00	476.130,00			11.500,00	11.500,00		
49	62							220.000,00	297.000,00		
50	72							11.535,00	11.535,00		
51	96	60.957,00	928.984,68					726.276,98	11.335.011,34	178.078,00	2.713.908,72
Naložbe		4.895.957,00	7.988.084,68	906.130,00	1.533.930,00			969.311,98	11.655.046,34	15.678.078,00	80.313.908,72

OPOMBE N – neposredni učinek, S – skupni učinek.

(1) 60-sektorska input-output klasifikacija: 22 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav, 23 – Strojne naprave in oprema, 43 – Poštne in telekomunikacijske storitve, 46 – Pomožne storitve v finančnem prometu, 49 – Računalniške in sorodne storitve, 50 – Raziskovanje in razvoj in 51 – Druge poslovne storitve.

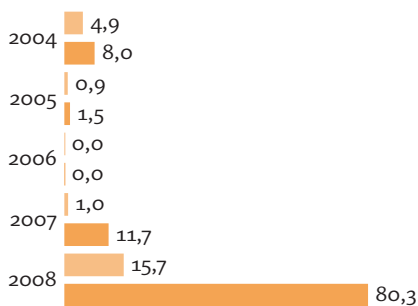
(2) SKD 2008: 25 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav, 28 – Proizvodnja drugih strojev in naprav, 61 – Telekomunikacijske dejavnosti, 66 – Pomožne dejavnosti za finančne in zavarovalniške storitve, 62 – Računalniško svetovanje, 72 – Znanstvena raziskovalna in razvojna dejavnost in 96 – Druge storitvene dejavnosti.

PREGLEDNICA 4.7 Neposredni in skupni učinki naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo na ravni 60-sektorske input-output klasifikacije, 2004–2008

I-O klasifikacija	SKD 2008	Učinek izvoza	
		N	S
22 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav	25 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav	5.000.000	31.400.000
23 – Strojne naprave in oprema	28 – Proizvodnja drugih strojev in naprav	4.835.000	7.059.100
43 – Poštne in telekomunikacijske storitve	61 – Telekomunikacijske dejavnosti	10.500.000	46.200.000
46 – Pomožne storitve v finančnem prometu	66 – Pomožne dejavnosti za finančne in zavarovalniške storitve	487.630	487.630
49 – Računalniške in sorodne storitve	62 – Računalniško svetovanje	220.000	297.000
50 – Raziskovanje in razvoj	72 – Znanstvena raziskovalna in razvojna dejavnost	441.535	1.069.335
51 – Druge poslovne storitve	96 – Druge storitvene dejavnosti	965.312	14.977.905
Naložbe	Naložbe	22.449.477	101.490.970

OPOMBE N – neposredni učinek, S – skupni učinek.

Proizvodnja drugih strojev in naprav), 43 – Poštne in telekomunikacijske storitve (61 – Telekomunikacijske dejavnosti), 46 – Pomožne storitve v finančnem prometu (66 – Pomožne dejavnosti za finančne in zavarovalniške storitve), 49 – Računalniške in sorodne storitve (62 – Računalniško svetovanje), 50 – Raziskovanje in razvoj (72 – Znanstvena raziskovalna in razvojna dejavnost) in 51 – Druge poslovne storitve (96 – Druge storitvene dejavnosti). Poleg njihovih neposrednih in posrednih finančnih vplivov na slovensko gospodarstvo, ki so prikazani v preglednici 4.6, je treba poudariti, da so vključeni prenosi tehnologij in znanj, ki lahko imajo še druge učinke na tehnološko posodabljanje vključenih slovenskih podjetij in z njimi povezanih drugih slovenskih podjetij in organizacij na področju izobraževanja, znanosti in raziskav. To tudi izhaja iz primerjav med preglednicama 4.2 in 4.3, ki kažejo, da je pomemben delež prenosa tehnologij in znanj za civilne namene, in ne samo za vojaške. To spet potrjuje potrebo po širšem obravnavanju sistema protidobav ne kot izključno vojaškega, ampak mešanega vojaško-civilnega značaja s prevladujočim civilnim učinko proizvodov in storitev za slo-

SLIKA 4.3 Neposredni (svetlo) in skupni učinki (temno) naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo (v milijonih evrov), 2004–2008

vensko gospodarstvo.

Slika 4.3 prikazuje neposredne in skupne učinke naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo. Opazna so precejšnja letna nihanja s padcem na nič med letoma 2004 in 2006 ter s hitrim porastom v letih 2007 in 2008, ko je tudi bil posredni multiplikativni učinek investicijskih naložb na celotno slovensko gospodarstvo precejšen.

4.4 Neposredni, posredni in skupni učinek protidobav po tehnološki zahtevnosti proizvodov

Preverjamo H2 in H3, in sicer ocenimo neposredne, posredne in skupne učinke bruto investicijskih vlaganj v slovensko gospodarstvo in izvoza v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo po tehnološki intenzivnosti in visokotehnološkem izvozu blaga in storitev civilne rabe. Pri tem uporabimo mednarodno klasifikacijo predelovalnih dejavnosti glede na tehnološko zahtevnost proizvodov. Izhajamo iz standardne klasifikacije dejavnosti in predelovalne dejavnosti na ravni skupin v skladu z OECD-jevo metodologijo (Hatzichronoglou 1997) razdelimo v štiri skupine: visokotehnološko zahtevne dejavnosti, srednje visokotehnološko zahtevne dejavnosti, srednje nizkotehnološko zahtevne dejavnosti in nizkotehnološko zahtevne dejavnosti.

V visokotehnološko zahtevne dejavnosti so uvrščeni naslednji sektorji statistične 60-sektorske input-output klasifikacije (v oklepajih po SKD 2008): 24 – Računalniki in pisarniški stroji (26 – Proizvodnja računalnikov), 25 – Drugi električni stroji in naprave (27 – Proizvodnja električnih naprav), 26 – Radijske, televizijske in komunikacijske naprave in oprema (26.3 – Proizvodnja komunikacijskih naprav) in 49 – Računalniške in sorodne storitve (62 – Računalniško svetovanje).

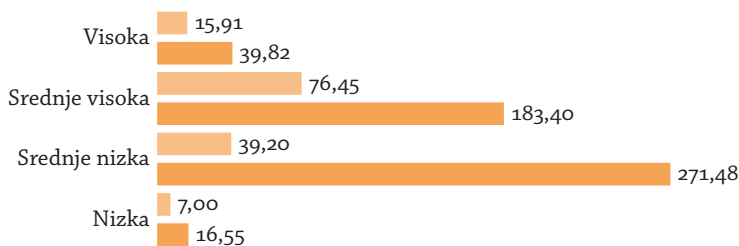
V srednje visokotehnološko zahtevne dejavnosti so uvrščeni naslednji sektorji statistične 60-sektorske input-output klasifikacije (v oklepajih po SKD 2008): 18 – Kemikalije, kemični izdelki in umetna vlakna (20 – Proizvodnja kemikalij, kemični izdelki, 20.6 – Proizvodnja umetnih vlaken), 20 – Drugi nekovinski mineralni izdelki (23 – Proizvodnja drugih nekovinskih mineralnih izdelkov), 23 – Strojne naprave in oprema (28 – Proizvodnja drugih strojev in naprav), 27 – Medicinska oprema, finomehanični in optični instrumenti, ure (26.6 – Proizvodnja sevalnih, elektromedicinskih in elektroterapevtskih naprav, 26.52 – Proizvodnja ur), 36 – Posredovanje in prodaja na debelo, razen motornih vozil (46 – Posredništvo in trgovina na debelo, razen z motornimi vozili), 39 – Kopenski prevoz in cevovodni transport (49 – Kopenski promet, 49.5 – Cevovodni transport), 41 – Zračni prevoz (51 – Zračni promet), 43 – Poštne in telekomunikacijske storitve (61 – Telekomunikacijske dejavnosti), 46 – Pomožne storitve v finančnem prometu (66 – Pomožne dejavnosti za finančne in zavarovalniške storitve), 50 – Raziskovanje in razvoj (72 – Znanstvena raziskovalna in razvojna dejavnost) in 51 – Druge poslovne storitve (96 – Druge storitvene dejavnosti).

V srednje nizkotehnološko zahtevne dejavnosti so uvrščeni naslednji sektorji statistične 60-sektorske input-output klasifikacije (v oklepajih po SKD 2008): 8 – Druge rudnine in kamnine (8 – Pridobivanje rudnin in kamnin), 19 – Izdelki iz gume in plastičnih mas (22 – Proizvodnja izdelkov iz gume in plastičnih mas), 21 – Kovine (24 – Proizvodnja kovin), 22 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav (25 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav), 28 – Motorna vozila, prikolice, polprikolice (29.1 – Proizvodnja motornih vozil, 29.2 – Proizvodnja karoserij za vozila; proizvodnja prikolic, polprikolic), 34 – Gradbeništvo (F – Gradbeništvo, 41 – Gradnja stavb, 42 – Gradnja inženirskih objektov) in 35 – Prodaja, vzdrževanje in popravila motornih vozil; prodaja na drobno motornih goriv (45 – Trgovina z motornimi vozili in popravila motornih vozil).

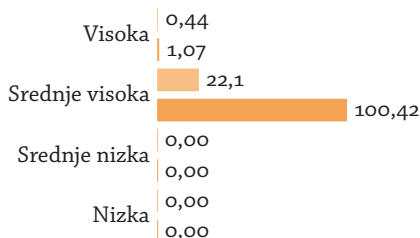
V nizkotehnološke dejavnosti spadajo naslednji sektorji statistične 60-sektorske input-output klasifikacije (v oklepajih po SKD 2008): 11 – Tekstil (13 – Proizvodnja tekstilij), 13 – Usnje, obutev in usnjeni izdelki (15 – Proizvodnja usnja, 15.2 – Proizvodnja obutve), 14 – Les, leseni, plutovinasti, pletarski izdelki (razen pohištva) (16 – Obdelava in predelava lesa, 16.29 – Proizvodnja drugih izdelkov iz lesa, plute) in 15 – Vlaknine, papir in papirni izdelki (17.11 – Proizvodnja vlaknin, papirja in kartona).

Slika 4.4 kaže, kako pomembne so srednje visokotehnološko zah-

4 Empirični rezultati

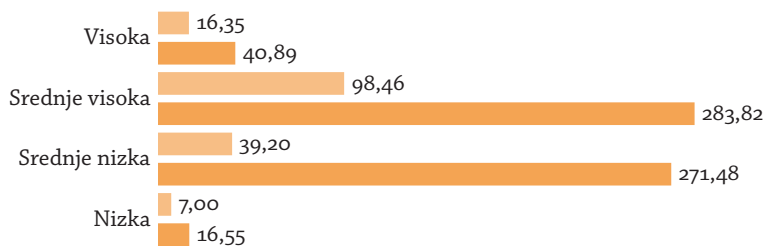
SLIKA 4.4 Neposredni (svetlo) in skupni učinki (temno) izvoza v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo po tehnološki intenzivnosti (v milijonih evrov), $\Sigma 2004-2008$

SLIKA 4.5 Neposredni (svetlo) in skupni učinki (temno) naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo po tehnološki intenzivnosti (v milijonih evrov), $\Sigma 2004-2008$

tevne dejavnosti in srednje nizkotehnološko zahtevne dejavnosti. Neposreden učinek je pomembnejši za srednje visokotehnološko zahtevne dejavnosti, medtem ko je posredni in s tem skupni učinek bolj izrazit pri srednje nizkotehnološko zahtevnih dejavnostih, ki imajo večje multiplikativne učinke na slovensko gospodarstvo glede na obstoječo gospodarsko strukturo v letu 2005, na katere se nanašajo izračunani izvozni multiplikatorji. Še vedno se premalo poudarja visokotehnološko zahtevne dejavnosti, zato bi bilo zaželeno, da se v prihodnje te bolj izpostavi.

Preglednica 4.8 (str. 46) v splošnem potrjuje hipotezi H2 in H3, saj v izvozu blaga in storitev, ki so povezane s sistemom protidobav, prevladujejo proizvodi, ki so vsaj povprečno tehnološko intenzivni. Relativno velik delež je srednje visokotehnoloških proizvodov, kar potrjuje tudi ugotovitve raziskave, ki je bila izvedena v slovenskih podjetjih, ki se ukvarjajo z obrambno tehnološko in industrijsko bazo (Bojnec 2009). Pri tem je treba spet poudariti relativno manjši delež in manjšo vlogo visokotehnološko zahtevnih proizvodov in storitev, kjer so določene rezerve in možnosti za izboljšanje v prihodnje.

SLIKA 4.6 Neposredni (svetlo) in skupni učinki (temno) izvoza in naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo po tehnološki intenzivnosti (v milijonih evrov), $\Sigma 2004-2008$

Neposredni in skupni učinek na srednje visokotehnološke intenzivne proizvode je še izraziteje poudarjen pri naložbah v slovensko gospodarstvo, ki so bile v okviru sistema protidobav (slika 4.5 in preglednica 4.9 na str. 46). Ker gre za dejavnosti, ki so vojaško in zlasti civilno pomembne, rezultati potrjujejo pomembnost sistema protidobav pri tehnološkem posodabljanju in internacionalizaciji slovenskih podjetij in njihovih človeških virov v prilagajanju sodelujočih podjetij in slovenskega gospodarstva v sistemu protidobav na višje kakovostne standarde in bolj tehnološko intenzivne proizvode, med katerimi imajo pomembno vlogo proizvodi dvojne civilno-vojaške rabe in proizvodi, ki imajo na trgu izključno civilni namen. Večja vključenost slovenskih podjetij se pričakuje pri visokotehnološko zahtevnih dejavnostih, kjer je delež razmeroma skromen.

Slika 4.6 prikazuje kumulativni neposredni in skupni učinek izvoza in naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo po tehnološki intenzivnosti. Težišče pri neposrednem in skupnem učinku je na srednje visokotehnološko intenzivnih dejavnostih, pri čemer imajo srednje nizkotehnološke intenzivne dejavnosti večji posredni multiplikativni učinek na enoto neposrednega učinka. V prihodnje bi se bilo treba bolj usmeriti na srednje visokotehnološke in visokotehnološko intenzivne proizvode in storitve z večjimi multiplikativnimi učinki in tudi višjo dodano vrednostjo na zaposlenega.

4.5 Neposredni, posredni in skupni učinek protidobav po statističnih regijah

Preverjamo H4, in sicer ocenimo neposredne, posredne in skupne učinke bruto investicijskih vlaganj v slovensko gospodarstvo in izvoza v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo z vidika pri-

PREGLEDNICA 4.8 Neposredni in skupni učinki izvoza v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo po tehnološki intenzivnosti (v evrih)

TI	2004			2005			2006			2007			2008		
	N	S		N	S		N	S		N	S		N	S	
V	3.420.642,50	8.576.180,11		496.111,00	1.240.277,50		6.533.560,54	16.227.235,56		2.225.437,00	5.620.182,10		3.235.109,11	8.151.654,60	
SV	21.434.310,31	47.318.768,51		5.054.412,32	10.987.334,97		16.224.075,15	29.778.997,94		7.001.335,96	12.578.153,03		26.735.429,07	82.977.587,92	
SN	1.408.209,45	8.004.569,76		5.376.647,47	25.262.608,43		15.731.543,58	103.990.987,38		8.862.259,87	64.928.855,46		7.825.253,84	69.297.852,83	
N	84.907,00	478.875,48		130.351,90	735.184,69		6.689.496,02	14.823.136,21		90.541,00	510.651,24				
SK	26.348.069,26	64.378.393,86		11.057.522,68	38.225.405,59		45.178.675,29	164.820.357,08		18.179.573,83	83.637.841,83		37.795.792,02	160.427.095,36	

OPOMBE TI – tehnološka intenzivnost, VI – visoka, SV – srednje visoka, SN – srednje nizka, NI – nizka, SK – skupaj; N – neposredni učinek, S – skupni učinek.

PREGLEDNICA 4.9 Neposredni in skupni učinki naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo po tehnološki intenzivnosti (v evrih)

TI	2004			2005			2006			2007			2008		
	N	S		N	S		N	S		N	S		N	S	
VI				430.000,00	1.057.800,00					11.535,00	11.535,00				
SV	4.895.957,00	7.988.084,68		476.130,00	476.130,00					957.776,98	11.643.511,34		15.678.078,00	80.313.908,72	
SK	4.895.957,00	7.988.084,68		906.130,00	1.533.930,00					969.311,98	11.655.046,34		15.678.078,00	80.313.908,72	

OPOMBE TI – tehnološka intenzivnost, VI – visoka, SV – srednje visoka, SK – skupaj; N – neposredni učinek, S – skupni učinek.

PREGLEDNICA 4.10 Neposredni in skupni učinki izvoza v okviru sistema protidobav po statističnih regijah (v evrih)

TI	2004			2005			2006			2007			2008		
	N	S		N	S		N	S		N	S		N	S	
(1)	1.218.925,00	7.325.739,25		3.134.119,34	18.620.795,79		4.255.830,00	25.627.037,90		740.744,58	1.355.562,58		4.121.757,70	8.581.951,82	

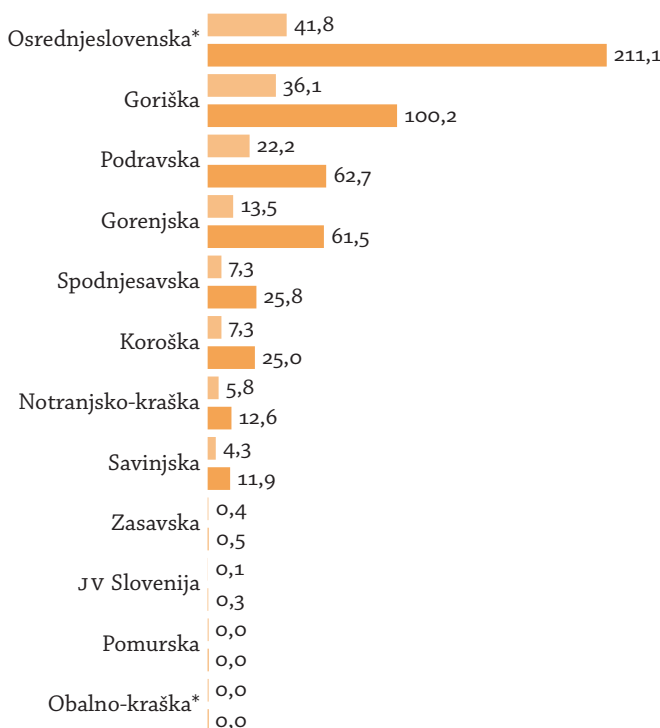
(2)	5.732.242,25	9.731.911,74	4.315.520,61	7.966.765,39	3.652.784,47	6.893.458,31	2.490.806,68	4.525.186,90	19.881.496,36	71.061.753,87
(3)					23.615,00	85.486,30	0,00	0,00	10.2832,00	172.757,76
(4)					4.171.415,77	15.581.212,18	3.062.740,99	9.179.352,67	43.680,00	262.516,80
(5)					5.805.831,00	12.598.653,27				
(6)	19.208.000,61	46.471.786,87	792.538,96	3.173.267,97	9.512.948,34	60.373.004,68	5.112.826,80	41.870.438,95	7.019.409,75	59.210.763,38
(7)			1.974.167,00	5.254.524,71	14.495.546,88	32.496.306,79	2.489.234,48	12.220.151,60	3.267.717,53	12.766.627,44
(8)			173.635,74	814.938,47	1.206.047,77	4.475.457,28	952.530,65	2.931.337,34	1.928.484,84	3.644.890,86
(9)	188.901,40	848.956,01	667.541,04	2.395.113,27	1.839.199,61	6.446.274,59	3.161.949,65	11.365.135,58	1.425.742,84	4.708.925,40
(10)					215.456,45	243.465,79	168.740,00	190.676,20	4.671,00	16.909,02
SK	26.348.069,26	64.378.393,86	11.057.522,68	38.225.405,59	45.178.675,29	164.820.357,08	18.179.573,83	83.637.841,83	37.795.792,02	160.427.095,36

OPOMBE (1) Gorenjska, (2), Goriška, (3) Jugovzhodna Slovenija, (4) Koroška, (5) Notranjsko-kraška, (6) Osrednjeslovenska, (7) Podravska, (8) Savinjska, (9) Spodnjeposavska, (10) Zasavska; SK – skupaj; N – neposredni učinki, s – skupni učinki.

PREGLEDNICA 4.11 Neposredni in skupni učinki naložb v okviru sistema protidobav po statističnih regijah (v evrih)

TI	2004		2005		2006		2007		2008	
	N	S	N	S	N	S	N	S	N	S
(1)	4.835.000,00	7.059.100,00					112.753,98	1.718.370,66		
(2)							75.000,00	1.143.000,00		
(3)			906.130,00	1.533.930,00			243.035,00	320.035,00		
(4)	34.500,00	52.5780,00					120.000,00	1.828.800,00	10.550.000,00	46.962.000,00
(5)									5.000.000,00	31.400.000,00
(6)	26.457,00	403.204,68					418.523,00	6.644.840,68	128.078,00	1.951.908,72
SK	4.895.957,00	7.988.084,68	906.130,00	1.533.930,00			969.311,98	11.655.046,34	15.678.078,00	80.313.908,72

OPOMBE (1) Koroška, (2) Obalno-kraška, (3) Osrednjeslovenska, (4) Podravska, (5) Savinjska, (6) Spodnjeposavska; SK – skupaj, N – neposredni učinki, s – skupni učinki.

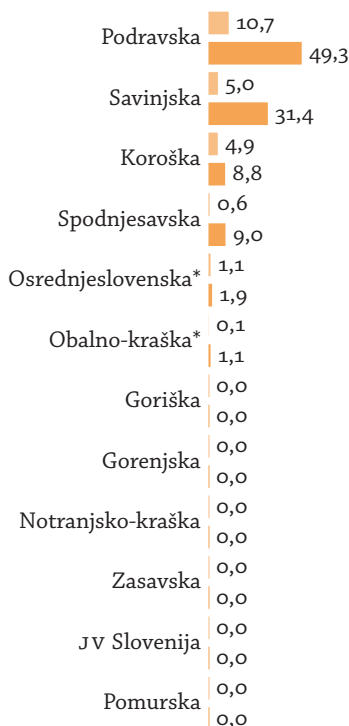

* Regiji, ki sta nadpovprečno razviti. Bruto domači proizvod v tekočih cenah na prebivalca v letu 2007 je znašal (Slovenija = 100): osrednjeslovenska 143,7, goriška 96,4, podravska 85,1, gorenjska 84,7, spodnjeposavska 80,2, koroška 76,9, notranjsko-kraška 75,4, savinjska 87,9, zasavska 66,1, jugovzhodna Slovenija 93,1, pomurska 65,2 in obalno-kraška 104,0. Povzeto po SURS 2009.

SLIKA 4.7 Neposredni (svetla) in skupni učinki (temno) izvoza v okviru sistema protidobav po statističnih regijah (v milijonih evrov), $\Sigma 2004-2008$

spevka k dvigu izrabe nacionalnih proizvodnih zmogljivosti in k prilagajanju na visoke kakovostne standarde v proizvodno-storitvenih dejavnostih civilnega izvora ter s tem na enakomernejši regionalni razvoj. Bolj usklajen regionalni razvoj je ena od pomembnih prednostnih nalog Strategije razvoja Slovenije (Šušteršič, Rojec in Korenika 2005) in evropskih strukturno-kohezijskih politik (Nared in Perko 2009).

Rezultati, ki smo jih prikazali, so potrdili, da izvoz v okviru sistema protidobav pomembno prispeva k izrabi nacionalnih proizvodnih zmogljivosti in k prilagajanju na visoke in srednje visoke kakovostne standarde v proizvodno-storitvenih dejavnostih civilnega izvora. Preglednica 4.10 (str. 46) dodatno potrjuje, da izvoz v okviru sistema protido-

* Regiji, ki sta nadpovprečno razviti.

SLIKA 4.8 Neposredni (svetlo) in skupni učinki naložb (temno) v okviru sistema protidobav po statističnih regijah (v milijonih evrov), 2004–2008

bav pomembno prispeva k enakomernejšemu regionalnemu razvoju po slovenskih statističnih regijah. Čeprav se neposredni in posredni učinki ter s tem skupni učinki izvoza v okviru sistema protidobav prenesejo na posamezne statistične regije, je težišče še zmeraj na osrednjeslovenski regiji (slika 4.7). Iz tega tudi izhaja, da obstajajo še večje neizkoriščene možnosti izvoznih protidobavnih poslov v drugih, zlasti manj razvitih statističnih regijah. Iz prikazanih rezultatov o izvoznih učinkih ni razbrati neposrednih učinkov za najmanj razvito pomursko regijo ter tudi za obalno-kraško regijo. Kljub nihanjem o ugotovljenih izvoznih učinkih protidobav med statističnimi regijami in po posameznih letih rezultati potrjujejo, da je največ neposrednih in posrednih učinkov izvoza v okviru sistema protidobav povezanih z osrednjeslovensko regijo, goriško regijo, podravsko regijo, gorenjsko regijo, spodnjeposavsko regijo, koroško regijo, savinjsko regijo ter nekoliko manj z zasavsko regijo.

Prikazani empirični rezultati na sliki 4.8 in v preglednici 4.11 (na str. 47) o neposrednih in skupnih učinkih naložb po statističnih regijah, ki so povezane s sistemom protidobav, kažejo njihovo večjo osredotočenost na podravsko regijo, kjer je multiplikativen učinek skoraj petkratni. Relativno velik posreden multiplikativen učinek je opazen tudi za savinjsko in spodnjeposavsko regijo. Multiplikativen učinek v koroški in osrednjeslovenski regiji je nekoliko nižji, kar je povezano tudi s sredstvi donacije. Dodaten neposreden, posreden in skupen učinek je razviden za obalno-kraško regijo. Čeprav rezultati potrjujejo postavljeno hipotezo H4, so večje možnosti iz naložbenih učinkov v okviru sistema protidobav tudi za manj razvite statistične regije, ki so bile do zdaj v glavnem bolj malo ali celo niso bile vključene v naložbeno tehnološko posodobitev, na primer pomurska regija, ki je najmanj razvita slovenska statistična regija.

4.6 **Sektorska porazdelitev učinkov protidobav in produktivnost dela po sektorjih**

Primerjamo povezanost porazdelitve učinkov protidobav s produktivnostjo dela (dodano vrednostjo na zaposlenega) v posameznih sektorjih. Ugotoviti želimo, v kolikšni meri se pri protidobavah uveljavlja usmeritev na dejavnosti, ki imajo nadpovprečno dodano vrednost na zaposlenega. Že prej smo prikazali, da sektorji z največjimi multiplikatorji niso nujno nadpovprečno tehnološko intenzivni sektorji. Preglednice 4.12, 4.13 in 4.14 izkazujejo, da sektorji, ki imajo najvišje multiplikatorje, niso nujno tudi tisti sektorji, ki imajo najvišjo dodano vrednost na zaposlenega.

Sektorji, ki se najbolj približujejo nadpovprečnosti, torej imajo nadpovprečno visok izvozni multiplikator in nadpovprečno produktivnost dela, so: 18 – Kemikalije, kemični izdelki in umetna vlakna (20 – Proizvodnja kemikalij, kemični izdelki, 20.6 – Proizvodnja umetnih vlaken), ki se uvršča med srednje visokotehnološko intenzivne dejavnosti; 21 – Kovine (24 – Proizvodnja kovin), ki se uvršča v srednjo nizkotehnološko intenzivne dejavnosti; 35 – Prodaja, vzdrževanje in popravila motornih vozil; prodaja na drobno motornih goriv (45 – Trgovina z motornimi vozili in popravila motornih vozil), ki se uvršča v srednje nizkotehnološko intenzivne dejavnosti; ter 36 – Posredovanje in prodaja na debelo, razen motornih vozil (46 – Posredništvo in trgovina na debelo, razen z motornimi vozili), ki je uvrščen v srednje visokotehnološko intenzivne dejavnosti. Pri nekaterih drugih dejavnostih je na primer visok izvozni mul-

PREGLEDNICA 4.12 Neposredni in skupni učinki izvoza v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo in dodana vrednost na zaposlenega po dejavnostih (razvrstitev sektorjev po neposrednem učinku)

(1)	(2)	(3)			(4)		
		N	S	M	EUR	Delež	
23	28 – Proizvodnja drugih strojev in naprav	48.081.180	80.756.835	1,68	29.597	0,90	
25	27 – Proizvodnja električnih naprav	22.618.048	41.391.027	1,83	27.619	0,84	
21	24 – Proizvodnja kovin	14.632.495	87.941.294	6,01	38.170	1,16	
22	25 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav	14.503.624	52.503.118	3,62	28.574	0,87	
49	62 – Računalniško svetovanje	10.072.580	25.181.451	2,50	38.717	1,17	
15	17.11 – Proizvodnja vlaknin, papirja in kartona	6.552.273	14.218.433	2,17	31.521	0,96	
35	45 – Trgovina z motornimi vozili in popravila motornih vozil	4.781.010	54.360.084	11,37	38.468	1,17	
26	26.3 – Proizvodnja komunikacijskih naprav	4.757.815	12.084.850	2,54	29.097	0,88	
34	F – Gradbeništvo, 41 – Gradnja stavb, 42 – Gradnja inženirskih objektov	3.688.342	73.582.432	19,95	30.297	0,92	
36	46 – Posredništvo in trgovina na debelo, razen z motornimi vozili	2.630.384	42.270.278	16,07	42.455	1,29	
28	29.1 – Proizvodnja motornih vozil, 29.2 – Proizvodnja karoserij za vozila, proizvodnja prikolic, polprikolic	1.119.016	1.823.997	1,63	36.884	1,12	
20	23 – Proizvodnja drugih nekovinskih mineralnih izdelkov	973.247	1.596.125	1,64	34.436	1,04	
51	96 – Druge storitvene dejavnosti	803.452	13.755.099	17,12	28.825	0,87	
18	20 – Proizvodnja kemikalij, kemični izdelki, 20.6 – Proizvodnja umetnih vlaken	758.138	2.683.810	3,54	73.729	2,24	
24	26 – Proizvodnja računalnikov	661.168	2.069.457	3,13	42.605	1,29	
19	22 – Proizvodnja izdelkov iz gume in plastičnih mas	442.277	1.202.992	2,72	30.272	0,92	
11	13 – Proizvodnja tekstilij	396.144	2.234.250	5,64	20.615	0,63	
13	15 – Proizvodnja usnja, 15.2 – Proizvodnja obutve	390.293	725.945	1,86	14.398	0,44	
41	51 – Zračni promet	384.196	434.142	1,13	85.522	2,59	
39	49 – Kopenski promet, 49.5 – Cevovodni transport	194.820	461.724	2,37	24.603	0,75	
14	16 – Obdelava in predelava lesa, 16.29 – Proizvodnja drugih izdelkov iz lesa, plute,	46.879	95.164	2,03	21.041	0,64	
8	8 – Pridobivanje rudnin in kamnin	37.450	70.957	1,91	47.770	1,45	
27	26.6 – Proizvodnja sevalnih, elektromedicinskih in elektroterapevtskih naprav, 26.52 – Proizvodnja ur	35.100	45.630	1,30	28.054	0,85	
Skupaj		138.559.633	511.489.094	3,69			

Nadaljevanje na naslednji strani

PREGLEDNICA 4.12 Nadaljevanje s prejšnje strani

(1)	(2)	(3)			(4)	
		N	S	M	EUR	Delež
	Celotno slovensko gospodarstvo				32.979	1,00
	Predelovalna dejavnost				30.473	0,92

OPOMBE (1) 60-sektorska I-O klasifikacija, (2) SKD 2008, (3) učinek izvoza Σ2004–2008, v evrih, (4) dodana vrednost v osnovnih cenah na zaposlenega 2008 (račun proizvodnje, primarnih dohodkov in zaposlenost 2008; tekoče cene – fiksni tečaj 2007); N – neposredni učinek, S – skupni učinek, M multiplikator.

PREGLEDNICA 4.13 Neposredni in skupni učinki naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo in dodana vrednost na zaposlenega po dejavnostih (razvrstitev sektorjev po neposrednem učinku)

(1)	(2)	(3)			(4)	
		N	S	M	EUR	Delež
43	61 – Telekomunikacijske dejavnosti	10.500.000	46.200.000	4,40	59.647	1,81
22	25 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav	5.000.000	31.400.000	6,28	28.574	0,87
23	28 – Proizvodnja drugih strojev in naprav	4.835.000	7.059.100	1,46	29.597	0,90
51	96 – Druge storitvene dejavnosti	965.312	14.977.905	15,52	28.825	0,87
46	66 – Pomožne dejavnosti za finančne in zavarovalniške storitve	487.630	487.630	1,00	18.399	0,56
50	72 – Znanstvena raziskovalna in razvojna dejavnost	441.535	1.069.335	2,42	36.610	1,11
49	62 – Računalniško svetovanje	220.000	297.000	1,35	38.717	1,17
	Skupaj	22.449.477	101.490.970	4,52		

OPOMBE Glej preglednico 4.12.

PREGLEDNICA 4.14 Neposredni in skupni učinki izvoza in naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo in dodana vrednost na zaposlenega po dejavnostih (razvrstitev sektorjev po neposrednem učinku)

(1)	(2)	(3)			(4)	
		N	S	M	EUR	Delež
23	28 – Proizvodnja drugih strojev in naprav	52.916.180	87.815.935	1,66	29.597	0,90

25	27 – Proizvodnja električnih naprav	22.618.048	41.391.027	1,83	27.619	0,84
22	25 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav	18.503.624	83.903.118	4,53	28.574	0,87
21	24 – Proizvodnja kovin	14.632.495	87.941.294	6,01	38.170	1,16
43	61 – Telekomunikacijske dejavnosti	10.500.000	46.200.000	4,40	59.647	1,81
49	62 – Računalniško svetovanje	10.292.580	25.478.451	2,48	38.717	1,17
15	17.11 – Proizvodnja vlaknin, papirja in kartona	6.552.273	14.218.433	2,17	31.521	0,96
35	45 – Trgovina z motornimi vozili in popravila motornih vozil	4.781.010	54.360.084	11,37	38.468	1,17
26	26.3 – Proizvodnja komunikacijskih naprav	4.757.815	12.084.850	2,54	29.097	0,88
34	F – Gradbeništvo, 41 – Gradnja stavb, 42 – Gradnja inženirskih objektov	3.688.342	73.582.432	19,95	30.297	0,92
36	46 – Posredništvo in trgovina na debelo, razen z motornimi vozili	2.630.384	42.270.278	16,07	42.455	1,29
51	96 – Druge storitvene dejavnosti	1.768.764	28.733.004	16,24	28.825	0,87
28	29.1 – Proizvodnja motornih vozil, 29.2 – Proizvodnja karoserij za vozila, proizvodnja prikolic, polprikolic	1.119.016	1.823.997	1,63	36.884	1,12
20	23 – Proizvodnja drugih nekovinskih mineralnih izdelkov	973.247	1.596.125	1,64	34.436	1,04
18	20 – Proizvodnja kemikalij, kemični izdelki, 20.6 – Proizvodnja umetnih vlaken	758.138	2.683.810	3,54	73.729	2,24
24	26 – Proizvodnja računalnikov	661.168	2.069.457	3,13	42.605	1,29
46	66 – Pomožne dejavnosti za finančne in zavarovalniške storitve	487.630	487.630	1,00	18.399	0,56
19	22 – Proizvodnja izdelkov iz gume in plastičnih mas	442.277	1.202.992	2,72	30.272	0,92
50	72 – Znanstvena raziskovalna in razvojna dejavnost	441.535	1.069.335	2,42	36.610	1,11
11	13 – Proizvodnja tekstilij	396.144	2.234.250	5,64	20.615	0,63
13	15 – Proizvodnja usnja, 15.2 – Proizvodnja obutve	390.293	725.945	1,86	14.398	0,44
41	51 – Zračni promet	384.196	434.142	1,13	85.522	2,59
39	49 – Kopenski promet, 49.5 – Čevovodni transport	194.820	461.724	2,37	24.603	0,75
14	16 – Obdelava in predelava lesa, 16.29 – Proizvodnja drugih izdelkov iz lesa, plute,	46.879	95.164	2,03	21.041	0,64
8	8 – Pridobivanje rudnin in kamnin	37.150	70.957	1,91	47.770	1,45
27	26.6 – Proizvodnja sevalnih, elektromedicinskih in elektroterapevtskih naprav, 26.52 – Proizvodnja ur	35.100	45.630	1,30	28.054	0,85
Skupaj		138.559.633	511.489.094	3,69		
Naložbe		22.449.477	101.490.970	4,52		
Celotno slovensko gospodarstvo		161.009.110	612.980.064	3,81	32.979	1,00

OPOMBE (Glej preglednico 4.12.)

tiplikator in relativno nizka produktivnost dela, na primer 11 – Tekstil (13 – Proizvodnja tekstilij), ki se uvršča v nizkotehnološko intenzivne dejavnosti; 34 – Gradbeništvo (F – Gradbeništvo, 41 – Gradnja stavb, 42 – Gradnja inženirskih objektov), ki se uvršča v srednje nizkotehnološko intenzivne dejavnosti; ter 51 – Druge poslovne storitve (96 – Druge storitvene dejavnosti), ki se uvršča v srednje visokotehnološko intenzivne dejavnosti. Med dejavnostmi, ki imajo visoko dodano vrednost na zaposlenega, vendar relativno manjši izvozni multiplikativni učinek, pa so: 8 – Druge rudnine in kamnine (8 – Pridobivanje rudnin in kamnin), ki se uvršča med srednje nizkotehnološko zahtevne dejavnosti; 24 – Računalniki in pisarniški stroji (26 – Proizvodnja računalnikov), ki se uvršča med visokotehnološko zahtevne dejavnosti; 41 – Zračni prevoz (51 – Zračni promet), ki se uvršča med srednje visokotehnološko zahtevne dejavnosti; in 49 – Računalniške in sorodne storitve (62 – Računalniško svetovanje), ki se uvršča med visokotehnološko zahtevne dejavnosti.

Podobne ugotovitve veljajo za naložbena vlaganja v slovensko gospodarstvo v okviru sistema protidobav (preglednica 4.13). Med sektorji, ki kažejo najbolj zelene učinke visokega investicijskega multiplikatorja in relativno visoko produktivnosti dela, je 43 – Poštne in telekomunikacijske storitve (61 – Telekomunikacijske dejavnosti), ki se uvršča med srednje visokotehnološko zahtevne dejavnosti. Med sektorji z relativno visokim investicijskim multiplikatorjem in relativno nižjo produktivnostjo dela sta 22 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav (25 – Kovinski izdelki, razen strojev in naprav), ki se uvršča med srednje nizkotehnološko zahtevne dejavnosti; in 51 – Druge poslovne storitve (96 – Druge storitvene dejavnosti), ki se uvršča v srednje visokotehnološko intenzivne dejavnosti. Med dejavnostmi z relativno nadpovprečno produktivnostjo dela in relativno nižjim investicijskim multiplikatorjem pa sta 49 – Računalniške in sorodne storitve (62 – Računalniško svetovanje), ki se uvršča med visokotehnološko zahtevne dejavnosti; in 50 – Raziskovanje in razvoj (72 – Znanstvena raziskovalna in razvojna dejavnost), ki se uvršča v srednje visokotehnološko zahtevne dejavnosti.

V drugih primerih, ki jih posebej ne navajamo, gre za podpovprečne učinke tako pri izvozno/investicijskem multiplikatorju in kot tudi pri dodani vrednosti na zaposlenega. Rezultati kažejo, da sledenje enemu cilju ne vodi nujno do uresničevanja drugega cilja. Doseganje višje tehnološke zahtevnosti proizvodov in storitev, na primer, ne vodi nujno do višje dodane vrednosti na zaposlenega in nima nujno najvišjega multiplikativnega učinka na celotno gospodarstvo. Zato je pomembno opre-

deliti prednostne cilje, ki jih poskušamo doseči, s tem da hkrati poskušamo minimizirati neželene učinke pri zasledovanju drugih ciljev vojaškega in civilnega pomena za uresničevanje strategije razvoja.

Preglednica 4.14 prikazuje neposredne in skupne učinke izvoza in bruto naložb v okviru sistema protidobav na slovensko gospodarstvo. Največ protidobav je usmerjenih v podpovprečno produktivne sektorje, ki imajo dodano vrednost na zaposlenega pod povprečjem za slovensko gospodarstvo. Med izjemami v pozitivnem smislu sta po klasifikaciji SKD 2008: 24 – Proizvodnja kovin in 61 – Telekomunikacijske dejavnosti. Med nadpovprečno učinkovitimi so še 45 – Trgovina z motornimi vozili in popravila motornih vozil ter 46 – Posredništvo in trgovina na debelo, razen z motornimi vozili. Razmeroma malo protidobav pa je v dejavnostih z najvišjo dodano vrednostjo, kot sta: 20 – Proizvodnja kemikalij, kemični izdelki ter 51 – Zračni promet, ki se tudi uvrščata med nadpovprečno tehnološko intenzivne dejavnosti.

5 Sklep

V študiji smo uporabili medsektorsko input-output modeliranje z namenom oceniti posredne, neposredne in skupne učinke protidobav na slovensko gospodarstvo. Ugotovili smo, da imajo protidobave pozitiven ekonomski učinek na slovensko gospodarstvo. Čeprav je zaznati napredek pri učinkih protidobav, bi bilo treba večjo pozornost nameniti visokotehnološko zahtevnim dejavnostim in tudi regionalno manj razvitim slovenskim statističnim regijam. Rezultati so pokazali, da kljub vojaški in vojaško-civilni naravi protidobavnih dejavnosti v teh prevladuje usmeritev na proizvode in storitve za civilne namene. Z izjemo manjšega števila podjetij je večji delež sodelujočih podjetij v protidobavnih dejavnostih in zlasti večji delež proizvodov in storitev za splošne civilne namene.

Pozitivni učinki protidobav se ne kažejo samo pri neposredni izdelavi in razvoju nacionalne industrijske (tudi vojaške) baze, ampak zlasti prek prenosa posrednih povezav in učinkov na domače dobavitelje in podizvajalce za civilne namene. To izhaja iz proizvodnje in izvoza za industrijo (tudi vojaško) v tujini ter iz izvoza visokotehnološkega in zlasti srednje visokotehnološko zahtevnega civilnega blaga in storitev, internacionalizacije in tehnološkega posodabljanja slovenskega gospodarstva in izrabe proizvodnih zmogljivosti s prilagajanjem na visoke kakovostne standarde v proizvodno-storitvenih dejavnostih civilnega izvora. Učinki protidobav se tudi neposredno in posredno kanalizirajo v različne slovenske statistične regije. Pri izvoznih učinkih je še zmeraj težišče na osrednjeslovenski regiji in v prihodnje bi bilo treba v protidobavne izvozne dejavnosti bolj vključevati tudi podjetja, dobavitelje in podobavitelje iz drugih, zlasti manj razvitih slovenskih statističnih regij. Tako bi protidobave lahko imele še večje neposredne in posredne učinke na podjetja in sektorje, ki se ukvarjajo z vojaško in civilno industrijo, in na posredno povezana podjetja in sektorje v celotnem slovenskem gospodarstvu in v različnih delih države. Gre za vojaške in zlasti povezane civilne dejavnosti, ki so nadpovprečno tehnološko intenzivne in so pomembne za bolj usklajen regionalni razvoj Slovenije. Posebej je

treba izpostaviti, da je težišče tehnološke intenzivnosti na srednje visokotehnološko zahtevnih dejavnostih, zato je v prihodnje pričakovati še več možnosti zlasti pri visokotehnološko zahtevnih dejavnostih, ki jih sistem protidobav omogoča v sodelovanju z tehnološko razvitimi podjetji in državami v EU.

V študiji smo se omejili na neposredne, posredne in skupne učinke, ki izhajajo iz bruto naložb in iz izvoza v okviru protidobav obrambne tehnološke in industrijske baze. Ugotovili smo, da se skupni učinki po posameznih letih razlikujejo glede na obseg in strukturo protidobavnih poslov ter da so posredni učinki vsaj trikrat večji, kot so neposredni učinki. Poleg eksplicitno analiziranih in prikazanih neposrednih, posrednih in skupnih učinkov je treba še posebej izpostaviti, da so s temi analiziranimi učinki medsektorske reprodukcijske in končne porabe povezani še dodatni učinki, ki vplivajo na zaposlenost in osebno porabo v gospodarstvu. Posledice neizkoriščenih možnosti so nižja raven izkoriščanja zmogljivosti in možnosti za nove proizvodnje, dohodke, zaposlenosti in osebno porabo.

Če zanemarimo povsem pacifistični idealistični pristop, da obrambnega sektorja ne potrebujemo, je realno družbeno-ekonomsko življenje v zgodovini človeštva, tudi v najbolj liberalnih časih tržnega sistema (Smith 1904), povezano z miroljubno vlogo države pri vzpostavitvi transparentnega delovanja institucij, varovanje reda in miru ter s tem s potrebe po vzpostavitvi in varovanju transparentnega institucionalnega okolja in razmer za nemoteno delovanje svobodnega tržnega mehanizma, v katerem bodo svoje mesto lahko našli svobodni posamezniki, podjetja in narodi v delitvi dela znotraj narodov in med njimi, kot načina specializacije za konkurenčne prednosti in povečevanja bogastva in blaginje narodov. Da bi se to lahko zagotavljalo, zlasti po ukinitvi obveznega služenja vojaškega roka, obstaja določena potreba po izurjeni in moderno opremljeni profesionalni vojski, ki lahko v vsakem trenutku zagotovi obrambno varnost države in varnost posameznikov, ranljivih družbenih skupin in obrambo demokratičnih institucij države kot celote z možnostjo sodelovanja v neizogibnih mirovnih misijah. Pri tem pa predpostavljamo, da gre za strogo transparentne postopke javnega naročanja in delovanja.

Izhajajoč iz racionalne ekonomske predpostavke obstoječe skupne evropske obrambne politike in iz nje izhajajoče možnosti za nacionalna gospodarstva ugotavljamo, da je Slovenija imela in ima kot sestavni del skupne evropske obrambne politike precej večje možnosti pri korišče-

nju sistema protidobav. To je še posebno pomembno v času sedanje ekonomske in finančne recesije, da se izkoristijo možnosti, ki obstajajo in izhajajo iz sistema protidobav za gospodarski razvoj Slovenije pri prehodu na visokotehnološko intenzivne dejavnosti s hkratno visoko dodano vrednostjo na zaposlenega in za bolj usklajen regionalni razvoj. Čeprav je obrambni sektor manjši del slovenskega gospodarstva, obstajajo večje posredne možnosti v okviru sistema protidobav, ki imajo pomembne učinke na slovensko civilno gospodarstvo. Pri tem ne gre izključno za podjetja, ki sodelujejo v obrambni industrijski in tehnološki bazi, ki imajo v Sloveniji prevladujočo civilno proizvodnjo blaga in storitev, ampak gre za posredne multiplikativne učinke, ki so zlasti intenzivno povezani s srednje visokotehnološkimi in visokotehnološko zahtevnimi industrijami za civilne namene. Z večjim koriščenjem možnosti, ki izhajajo iz sistema protidobav, bi se slovenska podjetja in slovensko gospodarstvo lahko tudi hitreje in bolj intenzivno internacionaliziralo in vključilo v skupen evropski trg, saj podatki kažejo, da obstajajo možnosti za sodelovanje na različnih področjih proizvodnje blaga in storitev, naložbenega in znanstveno-tehničnega sodelovanja. Učinki pa so lahko kažejo tudi na bolj usklajenem regionalnem razvoju v Sloveniji, saj smo ugotovili, da se neposredni in povezani posredni učinki razpršijo ne samo med sektorji, ampak tudi med slovenskimi statističnimi regijami. Pri tem je treba posebej izpostaviti do zdaj premajhno vključenost najmanj razvitih statističnih regij, kot je na primer pomurska regija. Čeprav so posebej proučevani samo učinki protidobav, ki izhajajo iz bruto naložb v slovenska podjetja in iz izvoza blaga in storitev, gre za posredne učinke, ki se prenesejo na domačo proizvodnjo, zaposlenost, vmesno reprodukcijsko in končno porabo.

Rezultati študije so pokazali pozitivne učinke protidobav na investicijsko-tehnološko posodobitev slovenskih podjetij in organizacij ter koristne učinke izvoza na slovensko gospodarstvo. V Sloveniji je pri protidobavah težišče na civilnih proizvodih. Kljub doseženim pozitivnim učinkom protidobav na slovensko gospodarstvo imajo pri tem razmeroma pomembno mesto podpovprečno tehnološko intenzivne dejavnosti in dejavnosti z nižjo dodano vrednostjo ter podjetja in organizacije, ki so iz nadpovprečno razvitih slovenskih regij, zlasti iz osrednjeslovenske regije. Sistem protidobav bi zato lahko imel večjo pozitivno vlogo pri prestrukturiranju slovenskega gospodarstva v smeri visokotehnološko intenzivnih dejavnosti z nadpovprečno dodano vrednostjo na zaposlenega v podpovprečno razvitih regijah v Sloveniji. Zaradi relativne

majhnosti slovenskega gospodarstva in tudi relativno manjšega števila velikih slovenskih podjetij ni pričakovati, da bodo slovenska podjetja prevzela vodilno vlogo v razvoju industrijsko-tehnološke (tudi vojaške) baze in v sistemu protidobav na skupnem evropskem trgu. Primeri dobrih praks v EU, na primer razvoj in proizvodnja civilnega letala Airbus kot del skupne evropske industrijske in tehnološke (tudi vojaške) baze, kažejo, da tudi velike države EU, kot so Francija, Nemčija, Velika Britanija ali Španija, večjih in tehnološko najintenzivnejših in najzahtevnejših projektov ne razvijajo same, ampak v medsebojnem sodelovanju tako z nosilnimi kot tudi s podizvajalskimi podjetji.

Ugotovljena občutna nihanja po posameznih sektorjih in po posameznih letih potrjujejo ne dovolj jasno vizijo nosilcev ekonomske politike pri usmerjenosti in specializaciji na izvozne posle v okviru sistema protidobav, katerih dejavnosti se na operativni ravni izvajajo v podjetniških odnosih med tujim podjetjem obveznikom za protidobave in slovenskim podjetjem protidobaviteljem. Koncepti podjetniškega vertikalnega in horizontalnega povezovanja v ponudbene verige po navadi zahtevajo urejena pogodbeno in druga organiziranja v upravljanju tokov proizvodov in storitev med različnimi avtonomnimi ponudniki, pogosto z namenom, da se povečajo ekonomije obsega, znižajo stalni in drugi stroški poslovanja ter da se dosežeta večja fleksibilnost in prilagodljivost potrebam povpraševanja. Protidobave bi lahko imele vidnejšo vlogo pri internacionalizaciji in tehnološki posodobitvi slovenskih podjetij in slovenskega gospodarstva, pri čemer bi lahko pričakovali, da bodo slovenska podjetja in organizacije pogostejše nastopala kot partnerji, dobavitelji in poddobavitelji skupaj s tujimi partnerji na podjetniških temeljih. Priporočilo, ki izhaja iz študije, je, da se protidobave bolj usmerijo na nadpovprečno tehnološko intenzivne in zahtevne dejavnosti z nadpovprečno dodano vrednostjo na zaposlenega, pri čemer se večji poudarek nameni bolj usklajenemu regionalnemu razvoju Slovenije z večjo zastopanostjo podjetij in organizacij iz podpovprečno razvitih statističnih regij v Sloveniji.

Literatura

- Babić, M. 1990. *Osnove input-output analize*. Zagreb: Narodne novine.
- Bojnec, Š. 2009. Vloga in možnosti obrambnega sektorja za gospodarski razvoj Slovenije. *IB revija* 43 (1): 37–50.
- . 2010. Specifičnost organiziranja poslovnih tokov na področju obrambe. *Organizacija* 43 (4): A129-A134.
- Cella, G. 1984. The input-output measurement of interindustry linkages. *Bulletin of Economics and Statistics* 46 (1): 73–84.
- EDA – European Defence Agency. 2009. Study on how to measure strengths and weaknesses of the DTIB in Europe. [Http://www.eda.europa.eu/WebUtils/downloadfile.aspx?fileid=791](http://www.eda.europa.eu/WebUtils/downloadfile.aspx?fileid=791).
- Hatzichronoglou, T. 1997. Revision of the High-Technology Sector and Product Classification. OECD STI Working Papers 1997/2.
- Kirkpatrick, D. 2007. Rising costs, falling budgets and their implications for defence policy. *Economic Affairs* 17 (4): 33–38.
- Kovačič, G., in T. Jagrič. 2006. *Ključni sektorji slovenskega gospodarstva: kvantitativni in kvalitativni pristop s poudarkom na primeru predelovalnih dejavnosti*. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.
- Lancaster, K. 1970. *Mathematical economics*. London: Macmillan.
- Leontief, W. 1966. *Input-output economics*. New York: Oxford University Press.
- Lonkila, M. 2008. The internet and anti-military activism in Russia. *Europe-Asia Studies* 60 (7): 1125–1149.
- Mencinger, J. 2008. Oklepniki, protidobave, koeficienti in korupcija. *Delo*, 21. junij.
- Mérand, F. 2008. *European defence policy: beyond the nation state*. Oxford: Oxford University Press.
- Merlingen, M., in R. Ostrauskaite, ur. 2008. *European security and defence policy: an implementation perspective*. London: Routledge.
- MDSPP. 2009. Protidobave v RS 2004–2008. Neobjavljeno gradivo, Medresorska delovna skupina za področje protidobav.
- Nared, J., in D. Perko. 2009. *Razvojni izzivi Slovenije*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Pfajfar, L., in A. Lotrič Dolinar. 2000. Intersectoral linkages in the Slovenian economy in the years 1990, 1992, 1993 and 1995: key sectors in the Slo-

- venian economy. Predstavljeno na 13th International Conference on Input-Output Techniques, Macerata.
- Pickard, C. R. 2007. Competing for quality in defence. *Economic Affairs* 17 (4): 33–38.
- Sandler, T. 2007. The future of NATO. *Economic Affairs* 17 (4): 15–21.
- Sandler, T., in K. Hartley. 2007. *Handbook of defense economics*. 2. zv. Amsterdam: Elsevier.
- Sekulić, M. 1980. *Međusektorski modeli i strukturna analiza*. Zagreb: Informator i Ekonomski institut.
- Smith, A. 1904. *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*. Ur. E. Cannan. London: Methuen. (Prvič izdano 1776.)
- SURS – Statistični urad Republike Slovenije. 2008a. Standardna klasifikacija dejavnosti SKD 2008. [Http://www.stat.si/klasje/tabela.aspx?cvn=4978](http://www.stat.si/klasje/tabela.aspx?cvn=4978).
- . 2008b. Standardna klasifikacija dejavnosti – SKD: razlike med SKD 2008 in SKD 2002. [Http://www.stat.si/doc/klasif/revizija/Razlike_SKD2008_SKD2002.pdf](http://www.stat.si/doc/klasif/revizija/Razlike_SKD2008_SKD2002.pdf)
- . 2008c. *Statistične informacije*, št. 18.
- . 2009. Revizija evropske in nacionalne klasifikacije dejavnosti. [Http://www.stat.si/skd_nace_2008.asp](http://www.stat.si/skd_nace_2008.asp).
- Šušteršič, J., M. Rojec in K. Korenika, ur. 2005. *Strategija razvoja Slovenije*. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj.